



# Kvartalsrapport

KLP KONSERN  
4. KVARTAL 2018

# Innhold

## KLP KONSERN

RAPPORT FJERDE KVARTAL 2018	4
RESULTAT	9
BALANSE	10
EGENKAPITALOPPSTILLING	11
KONTANTSTRØMOPPSTILLING	12
NOTER TIL REGNSKAPET	13
— <b>Note 1</b> Regnskapsprinsipper og -estimer	13
— <b>Note 2</b> Segmentinformasjon	14
— <b>Note 3</b> Premieinntekter for egen regning	18
— <b>Note 4</b> Andre inntekter	18
— <b>Note 5</b> Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	18
— <b>Note 6</b> Driftskostnader	19
— <b>Note 7</b> Andre kostnader	19
— <b>Note 8</b> Investerings eiendom	19
— <b>Note 9</b> Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	20
— <b>Note 10</b> Innlån	25
— <b>Note 11</b> Virkelig verdi hierarki	27
— <b>Note 12</b> Likviditetsrisiko	31
— <b>Note 13</b> Renterisiko	32
— <b>Note 14</b> Kreditrisiko	34
— <b>Note 15</b> Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	37
— <b>Note 16</b> Annen kortsiktig gjeld	37
— <b>Note 17</b> Kapitalkrav	38
— <b>Note 18</b> Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	39
— <b>Note 19</b> Pensjonsforpliktelser	40
— <b>Note 20</b> Hendelser etter balansedagen	40
— Nøkkeltall - akkumulert	41

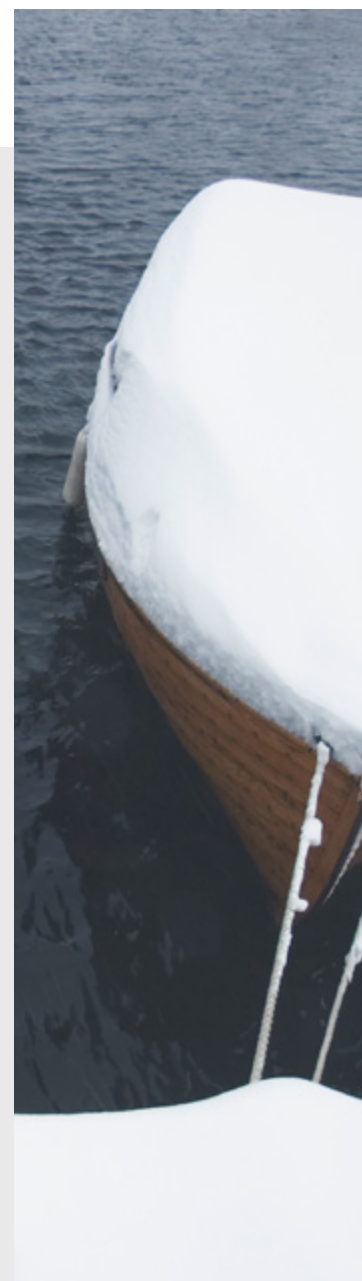
# Innhold

## BÆREKRAFTSREGNSKAP

BÆREKRAFTSREGNSKAP	45
NOTER TIL BÆREKRAFTSREGNSKAPET	47

## KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

KVARTALSREGNSKAP	51
RESULTATREGNSKAP	52
BALANSE	53
EGENKAPITALOPPSTILLING	55
KONTANTSTRØMOPPSTILLING	56
NOTER TIL REGNSKAPET	57
— <b>Note 1</b> Regnskapsprinsipper og -estimer	57
— <b>Note 2</b> Verdiendring eiendomsinvesteringer	58
— <b>Note 3</b> Premieinntekter for egen regning	58
— <b>Note 4</b> Erstatninger	58
— <b>Note 5</b> Forsikringsrelaterte driftskostnader	58
— <b>Note 6</b> Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	59
— <b>Note 7</b> Virkelig verdi hierarki	63
— <b>Note 8</b> Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	69
— <b>Note 9</b> Forpliktelser	71
— <b>Note 10</b> Kapitalkrav	72
— <b>Note 11</b> Pensjonsforpliktelser	73
— <b>Note 12</b> Hendelser etter balansegangen	73



# Rapport fjerde kvartal 2018

## SVAKERE RESULTAT I FJERDE KVARTAL 2018

- KLP leverer et avkastningsresultat på 5,2 milliarder kroner for hele 2018
- Bokført avkastning for 2018 ble 3,5 prosent, mens verdijustert resultat endte på 1,5 prosent
- Investeringer i eiendom og anleggsobligasjoner bidro mest til resultatet i fjerde kvartal og gjennom året

## KLP – ET KUNDEIET KONSERN

KLP-konsernet består av følgende selskaper:

Kommunal Landspensjonskasse (KLP) og datterselskapene KLP Banken, KLP Skadeforsikring, KLP Kapitalforvaltning, KLP Bedriftspensjon, KLP Forsikringservice og KLP Eiendom.

Konsernet hadde ved utgangen av fjerde kvartal en forvaltningskapital på 675,6 milliarder kroner, en økning på 23,4 milliarder kroner hittil i år.

Konsernets totalresultat er på 2 866 millioner kroner (1 393)<sup>1</sup> hittil i år.

### Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Pensjonsordninger innenfor offentlig sektor tilbys og administreres av konsernets morselskap Kommunal Landspensjons-kasse (KLP). Av KLPs forvaltningskapital på 558,7 milliarder kroner er 507,6 knyttet til forsikringsforpliktelser i offentlig tjenestepensjon.

## RESULTAT FJERDE KVARTAL 2018

### Avkastningsresultat

KLP har oppnådd et avkastningsresultat, avkastning ut over det selskapet har garantert til sine kunder, på 5,2 milliarder kroner (6,8) for året. Verdijustert avkastning på kollektivporteføljen ble 1,5 prosent og bokført avkastning ble 3,5 prosent for 2018.

### Risikoresultat

Risikoresultatet var godt i fjerde kvartal. Risikohendelsene i bestanden er innenfor forventninger gjennom året og resultatet utgjør 380 (471) millioner kroner i fjerde kvartal, 958 (897) for året. Det legges opp til at halvparten av risikoresultatet avsettes til risikoutjevningfond, og halvparten tilbakeføres til kundenes premiefond.

### Administrasjonsresultat

Selskapets administrasjonsresultat viser et overskudd på 137 millioner kroner (141) for året. Forsikringsrelaterte driftskostnader utgjør 329 millioner kroner (292) i fjerde kvartal og 1 097 millioner kroner (1 001) for året.

### Samlet resultat

Samlet overskudd til selskapet er 1,8 milliarder kroner (1,5) for året. Kunderesultat er 5,7 milliarder kroner (7,1).

MILLIONER KRONER	Kunder	Selskap	Sum
Avkastningsresultat	5 048	159	5 207
Risikoresultat	480	478	958
Rentegarantipremie		758	758
Administrasjonsresultat		137	137
Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen og andre inntekter/kostnader i ikke-teknisk regnskap		1 109	1 109
Skatt		-624	-624
Egenkapital tilført kunder	216	-216	0
Andre resultatelementer		-21	-21
Resultat etter 4. kvartal 2018	5 744	1 780	7 524
Resultat etter 4. kvartal 2017	7 124	1 465	8 589

### Finansiell soliditet og kapitalforhold

Forvaltningskapitalen i KLP har vokst med 23,9 milliarder kroner i 2018 og utgjør 558,7 milliarder kroner. Premiereserven økte i samme periode med 27,3 milliarder kroner.

Kursreguleringsfondet har i fjerde kvartal blitt redusert med 9,2 milliarder kroner, mens det for året har blitt redusert med 8,8 milliarder kroner til 33,4 milliarder kroner.

Uten bruk av overgangsregler er selskapets solvenskapitaldekning (SCR) på 263 prosent. Ved å hensynta overgangsordningen for tekniske avsetninger blir kapitaldekningen 311 prosent. KLP har et mål om at kapitaldekningen skal ligge over 150 prosent uten bruk av overgangsregler. Soliditeten ligger godt over dette målet og bekrefter selskapets sterke soliditet.

<sup>1</sup> Tall i parentes angir verdi for tilsvarende periode i 2017

## Nøkkeltall

PROSENT	2018	2017
Bokført avkastning *	3,5	3,9
Verdijustert avkastning *	1,5	6,7
Verdijustert inkl. merverdier i hold-til-forfall og utlån *	0,5	6,7
Kapitaldekning Solvens II	263	242
Kapitaldekning Solvens II med overgangsregler	311	322

\* Avkastningstallene gjelder kollektivporteføljen

## Premieinntekter

Premieinntektene eksklusive mottatt premiereserve ved tilflytting, utgjør 38,7 milliarder kroner (32,1) ved utgangen av året.

## Erstatninger

Utbetalte pensjoner og andre erstatninger, eksklusive avgitt premiereserve ved fraflytting, er økt med 6,8 prosent siste år og utgjorde 18,4 milliarder kroner (17,2) per 31.12.

## FORVALTNING AV KOLLEKTIVPORTEFØLJEN

Eiendelene i kollektivporteføljen utgjorde 515,9 milliarder kroner (495,6) og var investert som vist nedenfor:

EIENDELER	2018		2017	
	Andel	Avkastning	Andel	Avkastning
<b>Alle tall i prosent</b>				
Aksjer	21,4 %	-3,6 %	22,5 %	16,5 %
Omløpsobligasjoner	18,4 %	-0,8 %	19,2 %	3,2 %
Anleggs-/HTF-obligasjoner	29,1 %	3,7 %	27,1 %	4,0 %
Utlån	12,1 %	2,3 %	11,6 %	2,2 %
Eiendom	12,7 %	7,3 %	12,3 %	8,9 %
Andre finansielle eiendeler	6,3 %	1,1 %	7,3 %	1,5 %

## Aksjer

Samlet eksponering i aksjer og alternative investeringer, inkludert aksjederivater, var 21,4 prosent ved utgangen av fjerde kvartal. Samlet avkastning for aksjer og alternative investeringer ble minus 9,0 prosent i fjerde kvartal og minus 3,6 for året. I 2018 fikk KLPs globale aksjer en avkastning på minus 6,2 prosent, mens den norske aksjeforføljen fikk en avkastning på minus 5,8 prosent.

## Omløpsobligasjoner og pengemarked

Omløpsobligasjoner utgjorde 18,4 prosent, mens pengemarkedsinstrumenter utgjorde 6,3 prosent av eiendelene i

kollektivporteføljen per 31.12. Både norske, europeiske og amerikanske tiårs statsrenter falt gjennom fjerde kvartal. KLPs globale statsobligasjonsindeks oppnådde en valuta-sikret avkastning på 1,9 prosent i fjerde kvartal, mens avkastningen på den norske statsobligasjonsindeksen var 1,2 prosent. De globale kredittmarginene steg noe gjennom kvartalet, mens KLPs globale kredittobligasjonsindeks ikke fikk avkastning i fjerde kvartal.

Samlet oppnådde omløpsobligasjoner en avkastning på 0,4 prosent i fjerde kvartal, mens pengemarkedsavkastningen var 0,2 prosent.

## Obligasjoner som holdes til forfall

Investering i obligasjoner som holdes til forfall utgjorde 29,1 prosent av kollektivporteføljen ved kvartalsslutt. Ikke regnskapsførte merverdier i kollektivporteføljen utgjorde 5,0 milliarder kroner per 31.12. Porteføljen er godt diversifisert, og består av papirer utstedt av meget kredittverdige institusjoner. Avkastningen målt til amortisert kost var 3,7 prosent i 2018.

## Eiendom

Eiendomsinvesteringer, inkludert norske og internasjonale eiendomsfond, utgjorde 12,7 prosent av kollektivporteføljen. Eiendomsverdiene i kollektivporteføljen er skrevet opp med 1 479 millioner kroner i 2018. Inkluderes effekten av valuta-sikring på utenlandske eiendommer, utgjør verdiendringen en oppskrivning på 1 857 millioner kroner. Kollektivporteføljens eiendomsinvesteringer oppnådde en avkastning på 7,3 prosent.

## Utlån

Utlån i kollektivporteføljen utgjør 62,0 milliarder kroner. Dette er fordelt med 59,0 milliarder kroner i utlån til kommuner og deres virksomheter, og 3,0 milliarder kroner i pantsikrede boliglån. Utlånsporteføljen er kjennetegnet av høy kvalitet, uten tap på kommunelån og meget beskjedne avsetninger til tap på boliglån. Ikke-regnskapsførte merverdier i utlånsporteføljen (fastrentelån) utgjorde 293 millioner kroner ved utløpet av kvartalet. Avkastning for året var 2,25 prosent.

## Avkastning på selskapsporteføljen

Selskapsporteføljen omfatter plassering av egenkapital og ansvarlige lån/fondsobligasjoner.

Selskapsporteføljen forvaltes med en langsiktig investeringshorisont med lav risiko, og med en målsetting om stabil avkastning. Investeringene i selskapsporteføljen oppnådde en avkastning på 4,2 prosent i 2018.

## Markedsforhold pensjon

KLP har en stabil underliggende vekst i premiereserven. Den pågående kommune- og regionreformen antas å ha kun en moderat effekt på KLPs kundemasse. Av de aktuelle kommunesammenslåingene som finner sted 01.01.2020,

berøres 14 kommuner/ fylkeskommuner av at en av partene har egen pensjonskasse. I dag har de fleste av landets kommuner og fylkeskommuner pensjonsordningen sin hos KLP. Flere av disse kommunene har nå vedtatt å slå seg sammen med kommuner som har egen pensjonskasse. I to av disse tilfellene (Moss og Øygarden) har den nye kommunen besluttet å ha pensjonsordning i KLP.

I mars 2018 ble det inngått en avtale mellom Arbeids- og sosialdepartementet, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor. Det er enighet om at alderspensjon utformes som en påslagsordning. Departementet sendte 17. oktober 2018 et høringsnotat med forslag til nødvendige lovendringer med høringsfrist 9. januar 2019. Endelig lovutkast ventes å bli oversendt til Stortinget i løpet av april. Endringene i pensjonsordningen for offentlig ansatte vil innføres fra og med 01.01.2020.

Det ble i 2018 utviklet og lansert en ny pensjonsveileder, som besvarer de viktigste spørsmålene om egen pensjon og setter våre medlemmer i stand til å ta kloke valg.

KLP ble i 2018 kåret til Norgesmester i kundeopplevelse i en bransjeuavhengig undersøkelse gjennomført av KPMG. KLP fikk høy score for god kundeopplevelse, og markerte seg som best på integritet og tillit, også i internasjonal sammenheng

I bedriftssegmentet er det fortsatt god interesse for overgang til innskuddspensjonsordning. KLP har lyktes å vinne en del av kundene som velger denne ordningen.

#### DATTERSELSKAPENES FORRETNINGSOMRÅDER

##### Privat tjenestepensjon

Konsernets salg og betjening av privat tjenestepensjon skjer i datterselskapet KLP Bedriftspensjon.

KLP Bedriftspensjon har 5,6 milliarder kroner i forvaltningskapital per 31.12. Dette er en økning på 731 millioner kroner siden 31.12.2017. Økningen er i hovedsak knyttet til tilflytting av pensjonskapitalbevis og vekst i selskapets innskuddspensjonsportefølje, som nå utgjør 3,4 milliarder kroner. Fjerde kvartal var preget av uro i aksjemarkedene og negativ avkastning. Dette påvirket også utviklingen av innskuddspensjonsporteføljen. 239 nye bedriftskunder etablerte pensjonsavtale i selskapet i løpet av 2018, og det er tilflyttet 4 020 pensjonskapitalbevis fra andre livsforsikringselskaper.

KLP Bedriftspensjon oppnådde en bokført avkastning på kollektivporteføljen på 4,5 prosent og en verdijustert avkastning på 3,0 prosent i 2018. Kundene med innskuddspensjon oppnådde en gjennomsnittlig avkastning på minus 3,8 prosent i samme periode.

Avkastningsresultatet ble 28,1 millioner kroner i 2018. Kursreguleringsfondet var per 31.12 på 8 millioner kroner.

KLP Bedriftspensjon har etter fjerde kvartal et totalresultat på minus 21,1 millioner kroner.

#### Avkastning kundemidler

KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	2018	2017
Kollektivporteføljen		
Bokført avkastning	4,5 %	8,3 %
Verdijustert avkastning	3,0 %	5,6 %
Innskuddspensjon med investeringsvalg	-3,8 %	11,9 %
Profil KLP90	-4,3 %	17,1 %
Profil KLP70	-3,2 %	14,0 %
Profil KLP50	-2,6 %	11,0 %
Profil KLP30	-1,6 %	7,8 %
KLP Optimal Livsfase <sup>1</sup>	-5,4 %	17,5 %
KLP Nåtid	0,5 %	N/A
KLP Kort Horisont	-1,0 %	N/A
KLP Lang Horisont	-3,1 %	N/A
KLP Framtid	-5,4 %	N/A
Profil KLPPM	1,3 %	1,5 %

<sup>1</sup> Avkastning for profil med 100 % aksjer

#### Skadeforsikring

Driftsresultatet før skatt ble 17,5 millioner kroner (16,2). Resultatet er først og fremst preget av et svakt finansresultat. Forsikringsresultatet for 2018 var også svakt, men regulering av tidligere års reserver gav et betydelig positivt bidrag. Driftsresultat for fjerde kvartal isolert var minus 88,1 millioner kroner (11,5).

Samlet bestandspremie for selskapet var 1 397 millioner kroner ved utgangen av 2018. KLP Skadeforsikring hadde en premieavgang ved inngangen av året. Årets opptjente premie er således marginalt lavere enn i 2017, tilsvarende 6 millioner kroner. Resultatet fra anbuds konkurransene i fjerde kvartal tilsier derimot at selskapet går inn i 2019 med vesentlig høyere premie enn januar 2018. KLP Skadeforsikring opplever fortsatt fallende prisnivå ved nysalg og ved fornyelse av eksisterende kontrakter. Det er god vekst i privatmarkedet, med 10,3 prosent i løpet av det siste året, og mer enn ni av ti nye kunder er medlemmer.

Det har i 2018 vært innrapportert fire større skader, med samlet estimert erstatningskostnad på 85 millioner kroner. Selskapet har observert en økning i antall mellomstore skader, fra 2 til 10 millioner kroner. Disse utgjør samlet erstatning på 168 millioner kroner.

Avviklingen av tidligere skadeårganger er fortsatt positiv, og

det er hittil i år inntektsført 142,6 millioner kroner, tilsvarende 7,6 prosent av reservene ved inngangen av året.

#### Nøkeltallene for selskapet

PER FJERDE KVARTAL	2018	2017
Skadeprosent*	79,9	84,2
Kostnadsprosent*	24,6	21,8
<b>Totalkostnadsprosent*</b>	<b>104,5</b>	<b>106,0</b>

\*for egen regning

Netto finansinntekt i 2018 var 72,0 millioner kroner (238,1), tilsvarende en avkastning på 1,8 prosent (5,6). For fjerde kvartal isolert var avkastningen minus 0,7 prosent, tilsvarende minus 32,7 millioner kroner (77,6).

Renteinvesteringene har hatt svak avkastning i 2018, med minus 0,1 prosent. Fjerde kvartal viste likevel en svak bedring, med marginalt positiv avkastning.

Aksjeporteføljen har per utgangen av året en avkastning på minus 6,5 prosent, hvorav avkastningen i fjerde kvartal isolert var minus 12,1 prosent. KLP Skadeforsikrings anleggsobligasjoner har hatt en avkastning på 3,7 prosent. Avkastningen på eiendomsinvesteringene var også positiv, med 7,5 prosent, inkludert effekt av oppskrivning av eiendomsverdiene. KLP Skadeforsikrings økonomiske stilling er fortsatt god med en solvensmargindekning (SCR) på 243 prosent, ned i fra 251 prosent i tredje kvartal.

#### Kapital- og fondsforvaltning

KLP Kapitalforvaltning utfører verdipapirforvaltningen i KLP-konsernet. Totalt ble det forvaltet 495 milliarder kroner ved utgangen av fjerde kvartal, hvorav 64 milliarder kroner kommer fra eksterne kunder. Hoveddelen av midlene er forvaltet på vegne av KLP og datterselskaper.

Netto nytegning i KLP-fondene var i fjerde kvartal 1,9 milliarder kroner. Eksterne kunder hadde netto nytegning på 1,6 milliarder kroner.

KLP Kapitalforvaltning oppnådde et resultat før skatt på minus 9,9 millioner kroner i fjerde kvartal og 16,7 millioner kroner for året.

#### Bank

KLP Bankens formål er å tilby finansiering av boliglån og andre bankprodukter til medlemmene i KLPs pensjonsordninger (personmarked), og lån til kommuner, fylkeskommuner og selskaper som utfører offentlige oppgaver (offentlig marked). Utlånsvirksomheten finansieres med innskudd fra personer og bedrifter, innlån i verdipapirmarkedet og egenkapital. Banken forvalter også utlån finansiert av pensjonsmidler i KLP.

Per 31.12 hadde KLP Banken-konsern 33,5 milliarder kroner i utestående lån til kunder (30,8). Fordelingen mellom personmarked og offentlige lån var henholdsvis 16,7 og 16,8 milliarder kroner.

KLP Banken forvalter for KLP 3,0 milliarder kroner i boliglån og 58,7 milliarder kroner i lån til offentlige låntakere og annen virksomhet. Samlede boliglån i personmarkedet har økt med 2,3 milliarder kroner i 2018 (1,7). Forvaltede boliglån for KLP er redusert med 273 millioner kroner i løpet av samme periode.

Kredittkort inngår som en del av bankvirksomheten. Utestående trukket kreditt til personkunder utgjorde 66 millioner kroner ved utgangen av fjerde kvartal (58). 7 700 medlemmer er kredittkortkunder i banken.

Utlånsvolumet i offentlig marked på KLP Bankens balanse har hatt en økning på 3 prosent i 2018, men i gjennomsnitt har utlånsvolumet vært lavere enn i fjor. Lån til offentlige låntakere som forvaltes for KLP har i samme periode økt med 5,1 milliarder kroner, som tilsvarer en vekst på 11 prosent. Forvaltede lån til utenlandske debitorer i fremmed valuta er i samme periode redusert med 0,1 milliarder kroner.

Restanser og mislighold av boliglån er på et stabilt lavt nivå. Lån med mislighold over 90 dager utgjør 0,20 prosent av samlede boliglån ved utløpet av fjerde kvartal. Ved utløpet av fjerde kvartal er det er i bankens regnskap resultatført tap og tapsavsetninger med 1,6 millioner kroner på boliglån og 4,4 millioner kroner på kredittkort og debetkort. Samlede tap har økt gjennom året. Dette er i hovedsak knyttet til økt virksomhet på kredittkort. I tillegg kommer beregnede tapsavsetninger etter nye regnskapsforskrifter (IFRS9) fra 2018 med en resultatført avsetning på 0,8 millioner kroner i perioden. Det er ingen konstaterte tap knyttet til offentlige utlån.

Fremmedfinansiering av KLP Banken konsernet består av innskudd og obligasjoner. Innskuddsveksten i 2018 ble 1,0 milliard kroner og samlede innskudd utgjør 10,7 milliarder kroner ved utløpet av fjerde kvartal. Av dette var 8,7 milliarder kroner innskudd fra personkunder og 1,9 milliarder kroner var innskudd fra kommuner og bedrifter. Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer utgjorde 24,0 milliarder kroner ved kvartalsslutt.

KLP Banken konsern har ved utløpet av fjerde kvartal et driftsresultat før skatt på 81,8 millioner kroner (103,1), hvorav resultatet for fjerde kvartal ble 10,8 millioner kroner (21,4). Områdefordelt resultat før skatt viser 46,7 millioner kroner fra personmarkedet (42,2) og 35,1 millioner kroner fra offentlig marked (60,7).

Netto renteinntekter for KLP Banken konsern per fjerde kvar-

tal ble 248,5 millioner kroner (241,6). Endringen skyldes i hovedsak vekst i utestående boliglån da nettomarginer i gjennomsnitt har vært lavere enn året før. Netto rente-inntekter fra offentlige utlån er 16,6 millioner kroner lavere ved utløpet av fjerde kvartal sammenlignet med samme periode i fjor.

#### SAMFUNNSANSVAR

Leder av KLP Kapitalforvaltning Håvard Gulbrandsen deltok i debatt på FNs klimakonferanse i Polen. Tema var hvilke muligheter investorer har til å påvirke investeringer i en mer klimavennlig retning.

KLPs standpunkt i debatten var å innføre en rettferdig og høy nok karbonpris i alle nøkkelland og regioner slik at forurenseren betaler en riktig pris for de ulemper CO<sub>2</sub> har på klimaet.

I desember ble KLP-listen oppdatert. KLP inkluderte to selskaper som hadde avsluttet kritikkverdig virksomhet i Vest Sahara. Det ble også ekskludert fire nye selskaper som har en stor andel av sin inntekt fra kull. I fjerde kvartal lanserte Klimastiftelsen i samarbeid med KLP en rapport om hvordan selskaper kan starte arbeidet med klimarisikoanalyse.

Blant eierne er det startet opp tolv nye prosjekter i KLPs arbeidsmiljønettverk 2019-2021. Tema for prosjektene er heltidskultur, ledelse, forebygging av vold, forebygge trusler

på arbeidsplassen, og nærvær. Målet er å få til et godt arbeidsmiljø, slik at folk står i arbeid fremfor å bli syke og uføre. Dette er bra for både kundene og for selskapet KLP.

Skadeforebygging i skadeselskapet retter seg spesielt mot å redusere antall branner i kommunale utleieboliger. Et godt samarbeid med ulike etater i kommunen er avgjørende for gode resultater i det forebyggende arbeidet, der KLP bidrar med sin kompetanse.

KLP støtter det kommunale prosjektet Smart Oppvekst, et prosjekt som fokuserer på å utvikle god sosial kompetanse og god selvfølelse hos barn og unge. På sikt håper KLP dette også vil redusere risikoen for skader som hærverk, innbrudd, vold og ildspåsettelse.

#### FREMTIDSUTSIKTER OG HENDELSER ETTER KVARTALET

Aksjemarkedet har hentet inn en del av fallet i fjerde kvartal, mens lange renter er uendret etter nyttår.

Selskapet er finansielt robust og har god soliditet. Både tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond er buffere som kan dekke opp for svingninger i avkastningen. Å bygge solide buffere i medgangstider er en viktig del av selskapets langsiktige strategi for en stabil forvaltning av kundenes midler.

Oslo, 13. februar 2019

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap

**Egil Johansen**  
Leder

**Jenny Følling**  
Nestleder

**Marit Torgersen**

**Karianne Melleby**

**Odd Haldgeir Larsen**

**Lars Vorland**

**Susanne Torp-Hansen**  
Valgt av og blant de ansatte

**Freddy Larsen**  
Valgt av og blant de ansatte



# Resultat

## KLP KONSERN

NOTE	MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
3	Premieinntekter for egen regning	8 083	8 968	40 921	34 590
	Netto avkastning fra finansielle eiendeler	3 582	3 353	14 989	14 184
	Netto renteinntekter bank	66	68	249	244
	Realiserte og urealiserte gevinster og tap på finansielle instrumenter	- 19 045	7 132	-14 500	22 050
8	Netto inntekter fra investeringseiendommer	1 217	2 073	4 993	4 953
4	Andre inntekter	261	269	1 107	1 040
	<b>Sum netto inntekter</b>	<b>5 836</b>	<b>21 862</b>	<b>47 760</b>	<b>77 061</b>
	Erstatninger for egen regning	- 5 051	- 4 688	-20 015	-18 665
	Endring i forsikringsmessige avsetninger	- 4 421	- 7 091	-28 096	-24 425
5	Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	- 552	- 254	-483	-527
6	Driftskostnader	- 548	- 533	-1 872	-1 673
7	Andre kostnader	- 279	- 257	-1 075	-992
	Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond	6 697	- 2 860	4 022	-8 648
	<b>Sum kostnader</b>	<b>- 4 153</b>	<b>-15 681</b>	<b>-47 520</b>	<b>-54 931</b>
	<b>Driftsresultat</b>	<b>- 9 989</b>	<b>6 181</b>	<b>240</b>	<b>22 130</b>
	Til(-) / fra(+) kursreguleringsfond i livsforsikring	9 200	- 6 154	8 862	-13 904
	Til(-) / fra(+) tilleggsavsetning og bufferavsetning i livsforsikring	- 2 813	- 1 201	-2 792	-1 188
	Midler tilført forsikringskundene i livsforsikring	4 187	849	-3 469	-4 564
	<b>Resultat før skatt</b>	<b>585</b>	<b>-325</b>	<b>2 840</b>	<b>2 474</b>
	Skattekostnad <sup>1</sup>	877	441	- 125	-1 143
	<b>Resultat</b>	<b>1 462</b>	<b>116</b>	<b>2 715</b>	<b>1 332</b>
19	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger				
	- ytelser til ansatte	- 22	78	- 22	-30
	Justering av forsikringsforpliktelsene	1	- 9	1	2
	Skatt på poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	5	- 17	5	7
	<b>Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet</b>	<b>- 16</b>	<b>52</b>	<b>- 16</b>	<b>-21</b>
	Revaluering eiendommer til bruk i egen virksomhet	138	39	222	110
8	Valutaomregning utenlandske datterselskaper	931	505	- 238	937
	Justering av forsikringsforpliktelsene	- 931	- 505	238	-937
	Skatt på poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet	- 35	- 10	-56	-27
	<b>Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt</b>	<b>104</b>	<b>29</b>	<b>167</b>	<b>82</b>
	<b>Sum utvidet resultat</b>	<b>88</b>	<b>81</b>	<b>150</b>	<b>61</b>
	<b>Totalresultat</b>	<b>1 550</b>	<b>197</b>	<b>2 866</b>	<b>1 393</b>
	<sup>1</sup> Andelseieres andel av skattekostnad i konsoliderte verdipapirfond.	- 46	- 48	-229	-181

# Balanse

## KLP KONSERN

NOTE	MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
	Utsatt skattefordel	65	68
	Andre immaterielle eiendeler	274	313
	Varige driftsmidler	1 900	1 715
	Investeringer i tilknyttede selskaper og felleskontrollert virksomhet	1 508	773
8,11	Investeringseiendom	67 570	63 519
9,14	Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	31 053	31 131
9,14	Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	141 549	121 377
9,11,14	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til virkelig verdi over resultat	855	1 016
9,14	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til amortisert kost	94 909	87 005
9,11,14	Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat	166 344	172 427
9,11	Egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultat	159 968	161 736
9,11,14	Finansielle derivater	944	1 529
9	Fordringer	2 213	4 056
9	Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	3 396	2 684
14	Kontanter og bankinnskudd	3 009	2 820
	<b>SUM EIENDELER</b>	<b>675 558</b>	<b>652 167</b>
	Innskutt egenkapital	14 554	13 125
	Opptjent egenkapital	19 303	16 439
	<b>SUM EGENKAPITAL</b>	<b>33 857</b>	<b>29 564</b>
9,10	Fondsobligasjonslån	1 662	1 534
9,10	Ansvarlig lån	6 029	5 977
19	Pensjonsforpliktelser	880	797
15	Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	509 284	490 803
9,15	Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	3 396	2 684
	Premie-, erstatnings-, og sikkerhetsfondsavsetning i skadeforsikring	2 325	2 364
9,10	Utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett	23 025	21 451
9,10	Gjeld til kredittinstitusjoner	2 794	4 587
9,10	Gjeld til og innskudd fra kunder	10 662	9 669
9,11	Finansielle derivater	6 809	4 760
	Utsatt skatt	1 102	1 733
16	Annen kortsiktig gjeld	6 033	5 919
	Andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond	67 701	70 325
	<b>SUM GJELD</b>	<b>641 701</b>	<b>622 603</b>
	<b>SUM EGENKAPITAL OG GJELD</b>	<b>675 558</b>	<b>652 167</b>
	Betingede forpliktelser	20 532	15 483

# Egenkapitaloppstilling

## KLP KONSERN

2018 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
<b>Egenkapital 01.01.2018</b>	<b>13 125</b>	<b>16 439</b>	<b>29 564</b>
<b>Resultat</b>		<b>2 715</b>	<b>2 715</b>
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		- 16	- 16
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		167	167
<b>Sum utvidet resultat</b>		<b>150</b>	<b>150</b>
<b>Sum totalresultat</b>		<b>2 866</b>	<b>2 866</b>
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1 428		1 428
<b>Sum transaksjoner med eierne</b>	<b>1 428</b>		<b>1 428</b>
<b>Egenkapital 31.12.2018</b>	<b>14 553</b>	<b>19 304</b>	<b>33 857</b>

2017 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
<b>Egenkapital 31.12.2016</b>	<b>11 726</b>	<b>16 097</b>	<b>27 823</b>
Utsatt skatt på risikoutjevningfond, naturskadefond og garantiordningen <sup>1</sup>		- 1 028	- 1 028
Prinsippendring <sup>2</sup>		- 24	- 24
<b>Egenkapital 01.01.2017</b>	<b>11 726</b>	<b>15 046</b>	<b>26 772</b>
<b>Resultat</b>		<b>1 332</b>	<b>1 332</b>
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		- 21	- 21
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		82	82
<b>Sum utvidet resultat</b>		<b>61</b>	<b>61</b>
<b>Sum totalresultat</b>		<b>1 393</b>	<b>1 393</b>
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1 399		1 399
<b>Sum transaksjoner med eierne</b>	<b>1 399</b>		<b>1 399</b>
<b>Egenkapital 31.12.2017</b>	<b>13 125</b>	<b>16 439</b>	<b>29 564</b>

<sup>1</sup> I henhold til Forskrift om årsregnskap for livsforsikringselskap §3-2 skal ikke morselskapet i KLP konsern balanseføre utsatt skatt på risikoutjevningfond. Det samme gjelder i henhold til Forskrift om årsregnskap for skadeforsikringselskaper §3-4 vedrørende utsatt skatt på avsetning til naturskadefondet og garantiordningen. Tidligere har KLP lagt den samme vurderingen til grunn i sitt konsernregnskap. Etter en fornyet vurdering har KLP kommet til at det er korrekt å avsette for utsatt skatt på risikoutjevningfondet, naturskadefondet og garantiordningen i konsernregnskapet. Utsatt skatt på risikoutjevningfondet, naturskadefondet og garantiordningen utgjør henholdsvis NOK 977 millioner, NOK 40 millioner og NOK 11 millioner per. 31.12.2016. Denne korreksjonen er ført mot inngående balanse slik at endringen i utsatt skatt gjennom året er reflektert i skattekostnaden for 2017 for KLP konsern.

<sup>2</sup> For ytterligere informasjon se note 2.1.1. c) Årsregnskap 2017

# Kontantstrømoppstilling

## KLP KONSERN

MILLIONER KRONER	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2018 -30.09.2018	01.01.2018 -30.06.2018	01.01.2018 -31.03.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Netto kontantstrømmer fra operasjonelle aktiviteter	-25 067	-14 692	-9 378	-8 888	-27 849
Netto kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter <sup>1</sup>	-39	-27	-23	-14	-79
Netto kontantstrømmer fra finansieringsaktiviteter <sup>2</sup>	25 295	15 125	10 552	9 425	27 781
<b>Netto endring i kontanter og bankinnskudd</b>	<b>189</b>	<b>405</b>	<b>1 152</b>	<b>523</b>	<b>-148</b>
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	2 820	2 820	2 820	2 820	2 968
<b>Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt</b>	<b>3 009</b>	<b>3 225</b>	<b>3 972</b>	<b>3 343</b>	<b>2 820</b>

<sup>1</sup> Utbetaling ved kjøp av driftsmidler.

<sup>2</sup> Netto innbetaling av egenkapitalinnskudd, opptak og nedbetaling av gjeld, samt innbetaling fra andelseiere i konsoliderte fond.

# Noter til regnskapet

## KLP KONSERN

### NOTE 1 Regnskapsprinsipper og -estimer

#### REGNSKAPSPRINSIPPER

Regnskapet i denne delårsrapporten viser konsernregnskapet og selskapsregnskapet til Kommunal Landspensjonskasse (KLP) for perioden 01.01.2018 – 31.12.2018. Regnskapet er ikke revidert.

Den delen av delårsrapporten som gjelder konsernregnskapet er utarbeidet i henhold til IAS 34 Delårsrapportering.

De samme regnskapsprinsippene og beregningsmetoder er fulgt i delårsregnskapet som i årsregnskapet for 2017, med mindre annet er oppgitt.

Delårsregnskapet inneholder ikke all informasjon som kreves av et fullstendig årsregnskap, og denne delårsrapporten bør leses i sammenheng med årsregnskapet for 2017. Dette fås ved henvendelse til KLPs hovedkontor i Dronning Eufemias gate 10, eller på [klp.no](http://klp.no).

#### REGNSKAPSESTIMATER

Ved utarbeidelse av delårsregnskapet har ledelsen utøvet skjønn og benyttet estimer og forutsetninger som påvirker regnskapstallene. Faktiske tall kan derfor avvike fra benyttede estimer.

#### NYE SKATTEREGLER

Med virkning fra og med inntektsåret 2018 er skattereglene for både skadeforsikring- og livsforsikringsvirksomheter endret.

For livsforsikringsvirksomheten innebærer de nye reglene at skatteklassing av inntekter og kostnader knyttet til eiendeler i kollektivporteføljen og investeringsvalgporteføljen, skal foretas i samsvar med regnskapslovgivningen. Prinsippet vil gjelde både finansielle eiendeler og andre type eiendeler. Avsetning til risikoutjevningfond var tidligere fradragsberettiget i selskapsregnskapene ved fastsettelse av skattepliktig inntekt, men denne fradragsretten har nå i disse regnskapene falt bort.

I samsvar med overgangsbestemmelsene for livsforsikringsvirksomheten, skal skattemessige verdier på eiendeler og gjeld i kundeporteføljene 31.12.2017 sammenstilles med regnskapsmessige verdier per 31.12.2018. Dette innebærer at urealiserte gevinster og tap på eiendeler skal tas til inntekt i 2018. Netto skattepliktig inntekt knyttet til gevinst og tap på urealiserte eiendeler i 2018, som overstiger foretakets fremførbare underskudd, kan føres på gevinst- og tapskonto

og inntektsføres med 20% per år. Videre angir overgangsbestemmelsene at midler avsatt på risikoutjevningfond per 31.12.2017 først skal beskattes ved avvikling av virksomheten som har gitt opphav til avsetningen. Konsernet avlegger regnskap under fortsatt drift, og legger til grunn at nåverdien av forpliktelsen vil være 0.

I tidligere regler og praksis har skadeforsikringsvirksomheter kunnet kreve fradrag for avsetninger til forsikringsfond eller annet fond som er nødvendig for å dekke eller sikre kontraktsmessig overtatte forpliktelser ovenfor de forsikrede. Virksomhetene har således kunnet kreve fradrag for:

- Ikke opptjent premie (og ikke avløpt risiko)
- Fremtidige, uavklarte erstatninger
- Sikkerhet med hensyn til mulig, men ikke sannsynlig ansvar (sikkerhetsavsetning)
- Avsetninger til naturskadefond og garantiordningen

Fra og med inntektsåret 2018 er fradrag for avsetninger begrenset til:

- Avsetning til ikke opptjent brutto premie
- Avsetning for ikke avløpt risiko
- Brutto erstatningsavsetning

Etter de nye reglene vil det ikke lenger gis fradrag for avsetninger til naturskadefond og garantiordning. Disse fondene blir underlagt overgangsregler, slik at samlede avsetninger til disse fondene ved utløpet av inntektsåret 2017 kan settes av på en egen konto, og hvor kontoen først kommer til beskatning ved avvikling av skadeforsikringsvirksomheten. Konsernet avlegger regnskap under fortsatt drift, og legger til grunn at nåverdien av forpliktelsen vil være 0.

Det foreligger videre en valgfri overgangsregel som innebærer at differansen mellom avsetningene for inntektsåret 2017 og 2018 ikke inntektsføres i 2018, men overføres til en egen konto for avsetninger med utsatt inntektsføring. Dersom differansen blir negativ, fradragsføres beløpet i sin helhet. Kontoen skal utgjøre en egen skatteposisjon, og inntektsføres lineært med 10% hvert inntektsår fra og med 2018. KLP Konsernet har valgt å benytte seg at denne overgangsregelen.

Totalt sett vil de nye skattereglene for skadeforsikring- og livsforsikringsvirksomhetene i konsert medføre en reversering av utsatt skatt på 1 091 millioner kroner.

## NOTE 2 Segmentinformasjon

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjon offentlig		Kollektiv pensjon privat	
	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder <sup>1</sup>	38 633	32 328	1 041	997
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	94	89	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	8 583	32 157	-85	343
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	1 074	1 016	3	2
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	61	235	0	0
<b>Sum inntekter</b>	<b>48 446</b>	<b>65 825</b>	<b>959</b>	<b>1 343</b>
Erstatninger for egen regning	-18 847	-17 386	-155	-199
Forsikringsmessige avsetninger for egen regning	-27 343	-23 358	-753	-1 064
Kostnader innlån	-483	-527	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-1 049	-951	-64	-59
Avskrivninger	-73	-74	-3	-3
Andre kostnader	-1 068	-992	0	0
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond				
<b>Sum kostnader</b>	<b>-48 864</b>	<b>-43 289</b>	<b>-975</b>	<b>-1 325</b>
<b>Driftsresultat</b>	<b>-419</b>	<b>22 536</b>	<b>-16</b>	<b>18</b>
Midler tilført forsikringskundene <sup>2</sup>	2 843	-20 551	-5	-42
<b>Resultat før skatt</b>	<b>2 425</b>	<b>1 985</b>	<b>-21</b>	<b>-24</b>
Skattekostnad	-624	-492	0	0
<b>Resultat etter skatt</b>	<b>1 801</b>	<b>1 493</b>	<b>-21</b>	<b>-24</b>
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	-21	-28	0	-1
<b>Totalresultat</b>	<b>1 780</b>	<b>1 465</b>	<b>-21</b>	<b>-25</b>
Eiendeler	558 719	534 784	5 601	4 869
Gjeld	524 884	504 158	5 099	4 346

<sup>1</sup> Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper.

<sup>2</sup> Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

## NOTE 2 Segmentinformasjon – forts.

MILLIONER KRONER	Skadeforsikring		Bank	
	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder <sup>1</sup>	1 246	1 266	0	0
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	22	21	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	74	243	235	237
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	1	1	17	12
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	0	0	58	57
<b>Sum inntekter</b>	<b>1 343</b>	<b>1 531</b>	<b>309</b>	<b>306</b>
Erstatninger for egen regning	-1 014	-1 080	0	0
Forsikringsmessige avsetninger for egen regning	1	-4	0	0
Kostnader innlån	0	0	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-311	-281	-211	-197
Avskrivninger	-2	-2	-8	-4
Andre kostnader	0	0	-8	-3
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond				
<b>Sum kostnader</b>	<b>-1 326</b>	<b>-1 366</b>	<b>-228</b>	<b>-203</b>
<b>Driftsresultat</b>	<b>18</b>	<b>164</b>	<b>82</b>	<b>103</b>
Midler tilført forsikringskundene <sup>2</sup>	0	0	0	0
<b>Resultat før skatt</b>	<b>18</b>	<b>164</b>	<b>82</b>	<b>103</b>
Skattekostnad	-13	-19	-19	-25
<b>Resultat etter skatt</b>	<b>5</b>	<b>145</b>	<b>63</b>	<b>78</b>
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	-1	-3	-1	-1
<b>Totalresultat</b>	<b>3</b>	<b>141</b>	<b>62</b>	<b>77</b>
Eiendeler	4 495	4 594	37 093	34 986
Gjeld	2 721	2 822	34 951	32 904

<sup>1</sup> Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper.

<sup>2</sup> Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

## NOTE 2 Segmentinformasjon – forts.

MILLIONER KRONER	Kapitalforvaltning		Øvrige	
	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder <sup>1</sup>	0	0	0	0
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	0	0	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	5	3	0	0
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	0	0	10	9
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	478	456	0	0
<b>Sum inntekter</b>	<b>482</b>	<b>459</b>	<b>10</b>	<b>9</b>
Erstatninger for egen regning	0	0	0	0
Forsikringsmessige avsetninger for egen regning	0	0	0	0
Kostnader innlån	0	0	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-462	-402	-12	-9
Avskrivninger	-3	-10	0	0
Andre kostnader	0	0	0	0
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond				
<b>Sum kostnader</b>	<b>-466</b>	<b>-413</b>	<b>-12</b>	<b>-9</b>
<b>Driftsresultat</b>	<b>17</b>	<b>47</b>	<b>-2</b>	<b>-1</b>
Midler tilført forsikringskundene <sup>2</sup>	0	0	0	0
<b>Resultat før skatt</b>	<b>17</b>	<b>47</b>	<b>-2</b>	<b>-1</b>
Skattekostnad	-3	-10	1	0
<b>Resultat etter skatt</b>	<b>14</b>	<b>37</b>	<b>-2</b>	<b>-1</b>
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	-2	-4	0	0
<b>Totalresultat</b>	<b>12</b>	<b>33</b>	<b>-2</b>	<b>-1</b>
Eiendeler	465	468	9	12
Gjeld	200	214	4	5

<sup>1</sup> Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper.

<sup>2</sup> Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.



**NOTE 2** Segmentinformasjon – forts.

MILLIONER KRONER	Elimineringer		Sum	
	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder <sup>1</sup>	0	0	40 921	34 590
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	-117	-110	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	-3 080	8 446	5 732	41 430
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	2	0	1 107	1 040
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	-596	-748	0	0
<b>Sum inntekter</b>	<b>- 3 790</b>	<b>7 589</b>	<b>47 760</b>	<b>77 061</b>
Erstatninger for egen regning	0	0	-20 015	-18 665
Forsikringsmessige avsetninger for egen regning	0	0	-28 096	-24 425
Kostnader innlån	0	0	-483	-527
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	360	346	-1 750	-1 554
Avskrivninger	-33	-26	-122	-119
Andre kostnader	2	3	-1 075	-992
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond	4 022	-8 648	4 022	-8 648
<b>Sum kostnader</b>	<b>4 352</b>	<b>-8 326</b>	<b>-47 520</b>	<b>-54 931</b>
<b>Driftsresultat</b>	<b>561</b>	<b>-737</b>	<b>240</b>	<b>22 130</b>
Midler tilført forsikringskundene <sup>2</sup>	-238	937	2 600	-19 656
<b>Resultat før skatt</b>	<b>323</b>	<b>200</b>	<b>2 840</b>	<b>2 474</b>
Skattekostnad	483	-617	-175	-1 163
<b>Resultat etter skatt</b>	<b>805</b>	<b>-417</b>	<b>2 665</b>	<b>1 311</b>
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	227	119	201	81
<b>Totalresultat</b>	<b>1 032</b>	<b>-298</b>	<b>2 866</b>	<b>1 393</b>
Eiendeler	69 175	72 453	675 558	652 167
Gjeld	73 843	78 155	641 701	622 603

<sup>1</sup> Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper.

<sup>2</sup> Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

KLP konsernets virksomhet er inndelt i de seks områdene kollektiv pensjon offentlig, kollektiv pensjon privat, skadeforsikring, bank, kapitalforvaltning og øvrige. All virksomhet er rettet mot kunder i Norge.

**KOLLEKTIV PENSJON OFFENTLIG**

Kommunal Landspensjonskasse tilbyr kollektiv offentlig tjenestepensjon.

**KOLLEKTIV PENSJON PRIVAT**

KLP Bedriftspensjon AS tilbyr produkter til foretak innen både offentlig og privat sektor.

**SKADEFORSIKRING**

KLP Skadeforsikring AS tilbyr ting- og personskadeprodukter til arbeidsgivere innen offentlig og privat sektor. I tillegg tilbys et bredt spekter av standard forsikringsprodukter til personmarkedet.

**BANK**

KLPs bankvirksomhet omfatter selskapene KLP Bankholding AS og dets heleide datterselskaper: KLP Banken AS, KLP Kommunekreditt AS og KLP Boligkreditt AS. Bankvirksomheten omfatter tjenester som innskudd og utlån til personmarkedet, kredittkort, samt utlån med offentlig garanti.

**KAPITALFORVALTNING**

Kapitalforvaltning tilbys fra selskapet KLP Kapitalforvaltning AS. Selskapet tilbyr et bredt utvalg av verdipapirfond både til personkunder og institusjonelle kunder. Verdipapirforvaltningen har en samfunnsansvarlig profil.

**ØVRIG**

Øvrige segmenter består av KLP Forsikringsservice AS som tilbyr et bredt tjenestespekter til kommunale pensjonskasser.

**NOTE 3** Premieinntekter for egen regning

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Forfalte premier, brutto	7 932	10 482	40 468	35 492
Avgitte gjenforsikringspremier	-18	-18	-72	-61
Overføring av premiereserve fra andre	168	-1 496	524	-841
<b>Premieinntekter for egen regning</b>	<b>8 083</b>	<b>8 968</b>	<b>40 921</b>	<b>34 590</b>

**NOTE 4** Andre inntekter

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Tilskudd avtalefestet pensjon (AFP)	273	252	1 053	981
Øvrige inntekter	- 12	18	55	60
<b>Sum andre inntekter</b>	<b>261</b>	<b>269</b>	<b>1 107</b>	<b>1 040</b>

**NOTE 5** Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 - 31.12.2018	01.01.2017 - 31.12.2017
<b>ANSVARLIGE LÅN</b>				
Rentekostnader <sup>1</sup>	-69	-70	-249	-283
Verdiendringer	-264	-129	-46	-298
<b>Sum rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån</b>	<b>-333</b>	<b>-199</b>	<b>-295</b>	<b>-581</b>
<b>FONDSOBLIGASJONSLÅN</b>				
Rentekostnader	-17	-16	-61	-61
Verdiendringer	-202	-39	-127	116
<b>Sum rentekostnad og verdiendring fondsobligasjonslån</b>	<b>-219</b>	<b>-55</b>	<b>-188</b>	<b>54</b>
<b>Sum rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån</b>	<b>-552</b>	<b>-254</b>	<b>-483</b>	<b>-527</b>

<sup>1</sup> Rentekostnader inkluderer amortisering av underkurs.

Noten gir en spesifisering av linjen «Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån» fordelt på rentekostnader og verdiendring i periodene angitt.

Verdiendringene kommer i stor grad av at lånene er denominert i utenlandsk valuta. Det ansvarlige lånet er denominert i euro, mens fondsobligasjonslånet er utstedt i japanske yen.

**NOTE 6** Driftskostnader

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Personalkostnader	327	298	1 049	937
Avskrivninger og nedskrivninger	34	45	122	131
Andre driftskostnader	186	190	701	604
<b>Sum driftskostnader</b>	<b>548</b>	<b>533</b>	<b>1 872</b>	<b>1 673</b>

**NOTE 7** Andre kostnader

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Kostnader avtalefestet pensjon (AFP)	273	248	1 053	977
Øvrige kostnader	6	8	22	15
<b>Sum andre kostnader</b>	<b>279</b>	<b>257</b>	<b>1 075</b>	<b>992</b>

**NOTE 8** Investerings eiendom

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017- 31.12.2017
Netto leieinntekter	710	458	2 719	2 555
Endring i virkelig verdi	507	1 485	1 911	2 269
Gevinst ved salg	0	129	362	129
<b>Netto inntekter fra investeringseiendom</b>	<b>1 217</b>	<b>2 073</b>	<b>4 993</b>	<b>4 953</b>
Valutaomregning utenlandske datterselskaper (føres i utvidet resultat)	931	505	- 238	937
<b>Netto inntekter fra investeringseiendom inkludert valutaomregning</b>	<b>2 148</b>	<b>2 577</b>	<b>4 754</b>	<b>5 889</b>

MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
Bokført verdi 01.01.	63 519	59 497
Verdiregulering inkl. valutaomregning	1 673	3 206
Netto tilgang	2 360	838
Øvrige endringer	19	-22
<b>Bokført verdi 31.12.</b>	<b>67 570</b>	<b>63 519</b>

**NOTE 9** Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettings-tjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter konsernet verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres bl.a. på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksternt innhentede rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskaps-spesifikk informasjon.

For denne noten kan kategoriseringen av finansielle instrumenter deles opp i tre ulike nivåer; balanseklassifisering, regnskapsklassifisering og type instrument. Det er siste kategori, type instrument, hvor det gis informasjon på hvordan virkelig verdi er utledet.

**FINANSIELLE INSTRUMENTER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST**

Denne kategorien inkluderer:

- Investeringer som holdes til forfall
- Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring
- Øvrige utlån og fordringer
- Ansvarlig lånekapital (forpliktelse)
- Annen utstedt gjeld (forpliktelse)

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi måles til amortisert kost ved bruk av effektiv rente metode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten. I denne noten opplyses det forøvrig om virkelig verdi på de finansielle instrumentene som måles til amortisert kost.

**FINANSIELLER INSTRUMENTER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI**

Denne kategorien inkluderer:

- Egenkapitalinstrumenter
- Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi
- Derivater (eiendeler og forpliktelser)
- Gjeld til kredittinstitusjoner (forpliktelse)

Nedenfor er det listet hvilke ulike typer finansielle instrumenter som faller inn under de ulike regnskapskategoriene og hvordan virkelig verdi blir beregnet.

**INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL  
OBLIGASJONER KLASIFISERT SOM UTLÅN OG FORDRING  
GJELDSINSTRUMENTER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI****a) Utenlandske rentepapirer**

Utenlandske rentepapirer prises i hovedregel på bakgrunn av priser innhentet fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom flere ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Følgende kilder benyttes:

- Barclays Capital Indicies
- Bloomberg
- Reuters

Barclays Capital Indicies har førsteprioritet (de dekker henholdsvis utenlandsk stat og utenlandsk kreditt). Deretter benyttes Bloomberg med bakgrunn i Bloombergs priskilde Business Valuator Accredited in Litigation (BVAL). BVAL inneholder verifiserte priser fra Bloomberg. Sisteprioritet er Reuters.

**b) Norske rentepapirer - stat**

Til prising av norske statsobligasjoner benyttes Bloomberg som kilde. Det er Oslo Børs som leverer prisen (via Bloomberg). Kursene sammenlignes med kursene fra Reuters for å avdekke eventuelle feil.

**c) Norske rentepapirer – annet enn stat**

Norske rentepapirer unntatt stat prises hovedsakelig direkte på kurser fra Nordic Bond Pricing. De papirene som ikke inngår hos Nordic Bond Pricing, prises teoretisk. Teoretisk pris skal baseres på antatt nåverdi ved salg av posisjonen. Diskontering gjøres ved å benytte en nullkupongkurve. Nullkupongkurven oppjusteres med en kredittspread som skal hensynta obligasjonens risiko. Kredittspreaden beregnes ut fra en spreadkurve hvor obligasjonens durasjon hensyntas. Nordic Bond Pricing er hovedkilde for spreadkurver. Disse leverer selskaps-spesifikke kurver og kurver for norske sparebanker, kommuner og kraft. Sparebanker har ulike spreadkurver basert på forvaltningskapital.

For selskaper hvor Nordic Bond Pricing ikke leverer spreadkurver, benyttes spreadkurver fra tre norske banker. Når spreadkurver er tilgjengelig fra flere av disse bankene, benyttes et likevektet gjennomsnitt.

**NOTE 9** Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.**d) Rentepapirer utstedt av utenlandske foretak, men denominert i kroner**

Virkelig verdi beregnes etter samme hovedprinsippene som for norske rentepapirer beskrevet ovenfor.

**e) Fordringer på kredittinstitusjoner**

Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedsrenten.

**f) Utlån til kommuner og foretak med kommunal garanti**

Fordringene verdsettes ved hjelp av en verdsettelsesmodell som benytter relevante kredittpåslagsjusteringer innhentet i markedet. For garanterte utlån beregnes virkelig verdi som neddiskontert kontantstrøm basert på samme rentekurve som direktelånene, men kredittmarginen er justert til markedsnivå for aktuell kombinasjon av garantist-kategori og garantiform. Garantisten er enten stat, fylkeskommune, kommune eller bank.

**g) Lån med sikkerhet i pant**

Prinsippene for beregning av virkelig verdi avhenger av hvorvidt utlånene har rentebinding eller ikke. Virkelig verdi av utlån med rentebinding beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen. Virkelig verdi av utlån uten rentebinding anses tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med endring i markedsrentene.

**EGENKAPITALINSTRUMENTER****h) Aksjer (noterte)**

Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

**Følgende kilder benyttes for norske aksjer:**

- Oslo Børs (primærkilde)
- Morgan Stanley Capital International(MSCI)/Reuters
- Bloomberg

**Følgende kilder benyttes for utenlandske aksjer:**

- Morgan Stanley Capital International (MSCI) (primærkilde)
- Reuters
- Bloomberg

**i) Aksjer (unoterte)**

Konsernet benytter, så langt det lar seg gjøre, bransje-anbefalingene til Verdipapirfondenes forening. Dette innebærer i hovedtrekk følgende:

Sist omsatt kurs har hovedprioritet. Dersom sist omsatt kurs ligger utenfor salg-/kjøpskursen i markedet, justeres pris deretter. Det vil si at hvis sist omsatt er under salgskurs, justeres pris opp til salgskursen. Hvis den er over kjøpskurs justeres den ned til kjøpskursen. Dersom priskildet anses som utdatert justeres prisen etter en markedsindeks. Selskapet har valgt Oslo Børs sin small cap indeks (OSESX) som en tilnærming for unoterte aksjer.

For aksjer hvor svært lite informasjon foreligger foretas en skjønnsmessig vurdering. Med dette menes enten en fundamental analyse av selskapet, eller en meglervurdering.

**j) Private Equity**

Investeringer i Private Equity gjøres gjennom fond. Fondenes virkelige verdi skal baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines ('IPEV Guidelines). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av selskapene. Virkelig verdi er beregnet ut ifra fondenes rapporterte markedsverdi justert for inn- og utbetalinger i perioden mellom siste rapporterte markedsverdi fra fondet og perioden det rapporteres på for konsernet.

**DERIVATER****k) Futures/FRA/IRF**

Alle futureskontrakter til konsernet handles på børs. Bloomberg benyttes som priskilde. Det innhentes også priser fra en annen kilde som kontroll på at prisene fra Bloomberg er korrekte. Reuters fungerer som sekundærkilde.

**l) Opsjoner**

Bloomberg benyttes som kilde for prising av opsjoner som handles på børs. Reuters er sekundærkilde.

**m) Renteswaper**

Renteswaper verdsettes i en modell som hensyntar observerbare markedsdata som rentekurver og relevant kredittpåslag.

**n) FX-swaper**

FX-swaper med forfall på ett år eller mindre prises på kurver som er bygget opp fra FX swap-punkter hentet fra Reuters. For FX-swaper over ett år vurderes markedet relativt lite likvid og det skal benyttes basisjusterte swapkurver.

**GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER****o) Plasseringer hos kredittinstitusjoner og deposits**

Plasseringer hos kredittinstitusjoner er innskudd med kort løpetid. Virkelig verdi beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen. Deposits prises på swapkurver.

**NOTE 9** Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.**ANSVARLIG LÅNEKAPITAL, ANNEN UTSTEDT GJELD OG INNSKUDD FRA KUNDER****p) Virkelig verdi av ansvarlige lån**

For lån notert på børs hvor det anses å være et aktivt marked brukes den observerbare prisen som virkelig verdi. For øvrige lån som ikke er en del av et aktivt marked fastsettes virkelig verdi ut i fra en intern verdsettelsesmodell basert på observerbare data.

**q) Virkelig verdi av utstedt fondsobligasjonslån**

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

**r) Utstedte obligasjoner med fortrinnsrett**

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

**s) Innskudd fra kunder**

Alle innskudd er uten rentebinding. Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedsrenten.

Tabellen under gir en nærmere spesifikasjon av innholdet i de ulike klassene av eiendeler og forpliktelser.

MILLIONER KRONER	31.12.2018		31.12.2017	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
<b>GJELDSINSTRUMENTER SOM HOLDES TIL FORFALL - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST</b>				
Norske hold til forfall obligasjoner	7 258	7 747	6 380	7 093
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	23 795	24 380	24 752	26 205
<b>Sum gjeldsinstrumenter som holdes til forfall</b>	<b>31 053</b>	<b>32 127</b>	<b>31 131</b>	<b>33 298</b>
<b>GJELDSINSTRUMENTER KLASSIFISERT SOM LÅN OG FORDRINGER - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST</b>				
Norske obligasjonslån	45 414	47 228	39 092	41 777
Utenlandske obligasjonslån	96 106	98 645	81 825	87 465
Norske sertifikater	0	0	200	200
Utenlandske sertifikater	0	0	200	200
Andre fordringer	29	29	59	59
<b>Sum gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer</b>	<b>141 549</b>	<b>145 902</b>	<b>121 377</b>	<b>129 700</b>
<b>UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET</b>				
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	855	855	1 016	1 016
<b>Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder</b>	<b>855</b>	<b>855</b>	<b>1 016</b>	<b>1 016</b>

**NOTE 9** Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

MILLIONER KRONER	31.12.2018		31.12.2017	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
<b>UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST</b>				
Utlån med sikkerhet i pant	19 674	19 680	17 673	17 685
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	67 150	67 495	61 441	62 083
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	8 016	8 049	7 829	7 872
Utlån kredittkort	69	69	62	62
<b>Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder</b>	<b>94 909</b>	<b>95 293</b>	<b>87 005</b>	<b>87 702</b>
<b>GJELDSINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET</b>				
Norske obligasjoner	58 737	58 737	59 289	59 289
Norske sertifikater	7 521	7 521	11 154	11 154
Utenlandske obligasjoner	85 580	85 580	85 144	85 144
Plassering hos kredittinstitusjoner	14 507	14 507	16 839	16 839
<b>Sum gjeldsinstrumenter</b>	<b>166 344</b>	<b>166 344</b>	<b>172 427</b>	<b>172 427</b>
<b>EGENKAPITALINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET</b>				
Aksjer	146 865	146 865	150 221	150 221
Aksjefond	12 199	12 199	10 641	10 641
Eiendomsfond	45	45	119	119
Alternative investeringer	858	858	756	756
<b>Sum egenkapitalinstrumenter</b>	<b>159 968</b>	<b>159 968</b>	<b>161 736</b>	<b>161 736</b>
<b>FORDRINGER</b>				
Fordringer i forbindelse med direkte forretninger	1 123	1 123	1 026	1 026
Fordringer i forbindelse med gjenforsikringsforretninger	63	63	118	118
Gjenforsikringsandel av brutto erstatningsavsetning	0	0	0	0
Fordringer ved verdipapirhandel	603	603	2 161	2 161
Fordskuddsbetalt husleie tilknyttet eiendomsvirksomheten	166	166	116	116
Andre fordringer	258	258	636	636
<b>Sum lån og fordringer øvrige inkl. fordringer på forsikringstakere</b>	<b>2 213</b>	<b>2 213</b>	<b>4 056</b>	<b>4 056</b>

**NOTE 9** Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

MILLIONER KRONER	31.12.2018		31.12.2017	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
<b>FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST</b>				
Fondsobligasjonslån	1 662	1 332	1 534	1 463
Ansvarlige lån	6 029	6 302	5 977	6 849
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 015	1 015	1 603	1 603
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	23 025	23 179	21 451	21 457
Gjeld til og innskudd fra kunder	10 662	10 662	9 669	9 669
<b>Sum finansiell gjeld</b>	<b>42 392</b>	<b>42 489</b>	<b>40 235</b>	<b>41 042</b>
<b>FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET</b>				
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 779	1 779	2 983	2 983
<b>Sum finansiell gjeld</b>	<b>1 779</b>	<b>1 779</b>	<b>2 983</b>	<b>2 983</b>
<b>Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring</b>	<b>3 396</b>	<b>3 396</b>	<b>2 684</b>	<b>2 684</b>
<b>Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring</b>	<b>3 396</b>	<b>3 396</b>	<b>2 684</b>	<b>2 684</b>

MILLIONER KRONER	31.12.2018		31.12.2017	
	Eiendeler	Forpliktelser	Eiendeler	Forpliktelser
<b>FINANSIELLE DERIVATER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI</b>				
Valutateterminer	133	6 107	631	3 849
Renteswaper	155	702	368	903
Rente- og valutaswaper	657	0	530	0
Aksjeopsjon	0	0	0	7
<b>Sum finansielle derivater</b>	<b>944</b>	<b>6 809</b>	<b>1 529</b>	<b>4 760</b>



## NOTE 10 Innlån

MILLIONER KRONER	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 31.12.2018	Bokført verdi 31.12.2017
<b>TIDSBEGRENSET ANSVARLIG LÅN</b>						
Kommunal Landspensjonskasse	5 163	EUR	Fast <sup>1</sup>	2045	6 029	5 977
<b>Sum ansvarlige lån</b>	<b>5 163</b>				<b>6 029</b>	<b>5 977</b>
<b>FONDSOBLIGASJONSLÅN</b>						
Kommunal Landspensjonskasse	984	JPY	Fast <sup>2</sup>	2034	1 662	1 534
<b>Sum fondsobligasjonslån</b>	<b>984</b>				<b>1 662</b>	<b>1 534</b>
<b>UTSTEDTE OBLIGASJONSLÅN MED FORTRINNSRETT</b>						
KLP Kommunekreditt AS	0	NOK	Flytende	2018	0	1 097
KLP Kommunekreditt AS	1 171	NOK	Flytende	2019	1 172	4 505
KLP Kommunekreditt AS	3 300	NOK	Flytende	2020	3 314	2 509
KLP Kommunekreditt AS	750	NOK	Fast	2020	752	752
KLP Kommunekreditt AS	4 000	NOK	Flytende	2021	4 014	4 012
KLP Kommunekreditt AS	600	NOK	Fast	2021	602	602
KLP Kommunekreditt AS	4 000	NOK	Flytende	2022	4 007	3 104
KLP Kommunekreditt AS	2 500	NOK	Flytende	2023	2 506	0
KLP Kommunekreditt AS	500	NOK	Fast	2027	508	508
KLP Boligkreditt AS	408	NOK	Flytende	2019	408	600
KLP Boligkreditt AS	2 000	NOK	Flytende	2020	2 007	2 006
KLP Boligkreditt AS	2 500	NOK	Flytende	2021	2 506	1 703
KLP Boligkreditt AS	1 200	NOK	Flytende	2023	1 201	0
Annet					30	55
<b>Sum utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett</b>	<b>22 929</b>				<b>23 025</b>	<b>21 451</b>

Noten viser finansiell gjeld konsernet har ved periodeslutt, hvor mesteparten er finansiering til KLP Bank konsernet.

De angitte selskapene er utstedere av den finansielle gjelden som er beskrevet. Innskudd hører inn under KLP Banken AS.

<sup>1</sup> Lånet har et renteendringstidspunkt i 2025.

<sup>2</sup> Lånet har et renteendringstidspunkt i 2034.

**NOTE 10** Innlån– forts.

MILLIONER KRONER	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 31.12.2018	Bokført verdi 31.12.2017
<b>GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER</b>						
KLP Banken AS	0	NOK	Fast	2018	0	202
KLP Banken AS	0	NOK	Flytende	2018	0	458
KLP Banken AS	613	NOK	Flytende	2019	614	814
KLP Banken AS	200	NOK	Flytende	2020	201	0
KLP Banken AS	200	NOK	Flytende	2022	200	0
KLP Fond	0	NOK	Fast	2018	0	1 089
KLP Fond	509	NOK	Fast	2019	509	0
KLP Fond	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2018	0	1 346
KLP Fond	621	NOK/EUR/USD	Flytende	2019	621	0
Kommunal Landspensjonskasse	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2018	0	679
Kommunal Landspensjonskasse	650	NOK/EUR/USD	Flytende	2019	650	0
Annet					0	-2
<b>Sum gjeld til kredittinstitusjoner</b>	<b>2 792</b>				<b>2 794</b>	<b>4 587</b>
<b>GJELD TIL OG INNSKUDD KUNDER <sup>3</sup></b>						
Privat	8 716	NOK			8 716	7 691
Næring	1 914	NOK			1 914	1 956
Utlandet	32	NOK			32	22
<b>Sum gjeld til og innskudd fra kunder</b>	<b>10 662</b>				<b>10 662</b>	<b>9 669</b>
<b>Sum innlån</b>	<b>42 529</b>				<b>44 172</b>	<b>43 218</b>

<sup>3</sup> Det er ikke kontraktfestet forfall på innskudd.

Noten viser finansiell gjeld konsernet har ved periodeslutt, hvor mesteparten er finansiering til KLP Bank konsernet. De angitte selskapene er utstedere av den finansielle gjelden som er beskrevet. Innskudd hører inn under KLP Banken AS.

**NOTE 11** Virkelig verdi hierarki

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
<b>EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI</b>				
Investeringseiendom	0	0	67 570	67 570
Tomter	0	0	903	903
Eiendomsfond	0	0	2 887	2 887
Bygg	0	0	63 780	63 780
Utlån til virkelig verdi	0	855	0	855
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	44 655	107 176	0	151 830
Sertifikater	5 222	2 298	0	7 521
Obligasjoner	26 193	104 877	0	131 070
Obligasjonsfond	13 240	0	0	13 240
Utlån og fordringer	12 747	1 766	0	14 514
Aksjer og andeler	143 025	3 957	12 986	159 968
Aksjer	141 269	3 054	2 542	146 865
Aksjefond	1 756	0	61	1 816
Eiendomsfond	0	45	0	45
Spesialfond	0	858	0	858
Private Equity	0	0	10 383	10 383
Finansielle derivater	0	944	0	944
<b>Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi</b>	<b>200 427</b>	<b>114 699</b>	<b>80 556</b>	<b>395 681</b>
<b>FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI</b>				
Finansielle derivater gjeld	0	6 809	0	6 809
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld <sup>1</sup>	1 270	509	0	1 779
<b>Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi</b>	<b>1 270</b>	<b>7 317</b>	<b>0</b>	<b>8 588</b>

<sup>1</sup> Linjen «Gjeld til kredittinstitusjoner» i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 1 015 millioner kroner per 31.12.2018

**NOTE 11** Virkelig verdi hierarki – forts.

31.12.2017 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
<b>EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI</b>				
Investeringseiendom	0	0	63 519	63 519
Tomter	0	0	982	982
Eiendomsfond	0	0	2 454	2 454
Bygg	0	0	60 083	60 083
Utlån til virkelig verdi	0	1 016	0	1 016
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	45 303	110 287	0	155 590
Sertifikater	7 834	3 320	0	11 154
Obligasjoner	23 984	106 967	0	130 952
Obligasjonsfond	13 485	0	0	13 485
Utlån og fordringer	15 418	1 419	0	16 837
Aksjer og andeler	145 905	5 393	10 438	161 736
Aksjer	144 045	4 518	1 658	150 221
Aksjefond	1 861	0	75	1 935
Eiendomsfond	0	119	0	119
Spesialfond	0	756	0	756
Private Equity	0	0	8 705	8 705
Finansielle derivater	0	1 529	0	1 529
<b>Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi</b>	<b>206 627</b>	<b>119 643</b>	<b>73 956</b>	<b>400 226</b>
<b>FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI</b>				
Finansielle derivater gjeld	0	4 760	0	4 760
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld <sup>1</sup>	2 025	1 089	0	3 113
<b>Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi</b>	<b>2 025</b>	<b>5 848</b>	<b>0</b>	<b>7 873</b>

**NOTE 11** Virkelig verdi hierarki – forts.

ENDRINGER I NIVÅ 3, INVESTERINGSEIENDOM	Bokført verdi 31.12.2018	Bokført verdi 31.12.2017
Inngående balanse 01.01.	63 519	59 497
Netto tilgang	2 360	838
Urealiserte endringer	1 673	3 206
Øvrige endringer	19	-22
<b>Utgående balanse 31.12.</b>	<b>67 570</b>	<b>63 519</b>
Realisert gevinst / tap	363	129

ENDRINGER I NIVÅ 3, VERDIPAPIRER	Bokført verdi 31.12.2018	Bokført verdi 31.12.2017
Inngående balanse 01.01.	10 438	8 573
Solgt	-2 414	-1 715
Kjøpt	2 607	1 699
Urealiserte endringer	2 356	1 881
<b>Utgående balanse 31.12.</b>	<b>12 986</b>	<b>10 438</b>
Realisert gevinst / tap	1 279	445
<b>Sum nivå 3 per 31.12.</b>	<b>80 556</b>	<b>73 956</b>

**NOTE 11** Virkelig verdi hierarki – forts.

Urealiserte endringer og realisert gevinst/tap reflekteres på linjen «Netto verdiendringer på finansielle instrumenter» i konsernresultatet.

Tabellene «Endringene i nivå 3» viser endringer i nivå 3 klassifiserte papirer i perioden angitt.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

**NIVÅ 1:**

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

**NIVÅ 2:**

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra observerbare markedsdata. Dette inkluderer priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens og derfor ikke anses som omsatt i et aktivt marked, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner.

**NIVÅ 3:**

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes i markeder ansett som inaktive. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos konsernet er blant annet unoterte aksjer og Private Equity.

Verdsettelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 9. For beskrivelse av prising på investeringseiendom henvises det til årsrapporten.

For eiendeler som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort noen sensitivitetsanalyse. For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til årsrapporten. Alt av investeringsiendom inngår forøvrig i nivå 3. En endring i variablene til prisingen er vurdert som lite signifikant for verdipapirene. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5% gi en endring på 4 028 millioner kroner per 31.12.2018 på de eiendelene som ligger i nivå 3.

Eiendeler i innskuddsbasert livforsikring er ikke inkludert i tabellen. Eiendeler i innskuddsbasert livforsikring har 3 396 millioner kroner i finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi, alt i nivå 1. Per 31.12.2018 vil de 3 396 millioner kronene inngå med 2 194 millioner i aksjer og andeler i nivå 1, 1 195 millioner kroner i gjeldsinstrumenter til virkelig verdi i nivå 1 og det resterende er utlån og fordringer i nivå 1.

Hva gjelder flytting av papirer mellom nivåene er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsaklig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det forøvrig utgangspunkt i verdien ved periodeslutt.

For aksjer er det i 4. kvartal 2018 flyttet 143 millioner kroner fra nivå 1 til nivå 2 og det er flyttet 710 millioner kroner fra nivå 2 til nivå 1, dette skyldes endringer i likviditet.

**NOTE 12** Likviditetsrisiko

Tabellen nedenfor spesifiserer selskapets finansielle forpliktelser klassifisert etter forfallsstruktur. Beløpene i tabellen er udiskonterte kontraktsmessige kontantsstrømmer.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlige lån <sup>1</sup>	0	252	1 010	6 444	0	7 706
Fondsobligasjonslån <sup>1</sup>	0	63	252	315	1 520	2 151
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	10 662	0	0	0	0	10 662
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	1 547	21 844	616	0	24 006
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 930	540	412	0	0	2 882
Finansielle derivater	5 291	4 231	313	-96	-295	9 445
Leverandørgjeld	38	0	0	0	0	38
Betingede forpliktelser (uten bestemt forfall)	20 532	0	0	0	0	20 532
<b>Sum</b>	<b>38 453</b>	<b>6 634</b>	<b>23 832</b>	<b>7 279</b>	<b>1 226</b>	<b>77 423</b>

Hensyntar man ikke-kontrollerende eierinteresser, reduseres derivater med forfall innen en måned med 330 millioner kroner, gjeld til kredittinstitusjoner innen en mnd. reduseres med 1 176 millioner kroner, derivater med forfall innen 1 til 12 måneder reduseres med 860 millioner kroner og derivater med forfall mellom 1 til 5 år øker med 0,3 millioner kroner. Total reell likviditetsrisiko for konsernet er 75 057 millioner kroner.

31.12.2017 MILLIONER KRONER	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlige lån <sup>1</sup>	0	250	1 002	6 644	0	7 897
Fondsobligasjonslån <sup>1</sup>	0	60	238	298	1 466	2 062
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	9 669	0	0	0	0	9 669
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	999	20 641	630	0	22 269
Gjeld til kredittinstitusjoner	2 225	677	817	0	0	3 719
Finansielle derivater	3 987	2 716	431	-7	-196	6 931
Leverandørgjeld	169	0	0	0	0	169
Betingede forpliktelser (uten bestemt forfall)	15 483	0	0	0	0	15 483
<b>Sum</b>	<b>31 533</b>	<b>4 702</b>	<b>23 129</b>	<b>7 565</b>	<b>1 270</b>	<b>68 198</b>

<sup>1</sup> Noe av den ansvarlige lånekapitalen er evigvarende. Beregnede kontantstrømmer er frem til forventet forfall ved rentereguleringsstidspunkt.

Hensyntar man ikke-kontrollerende eierinteresser, reduseres derivater med forfall innen en måned med 197 millioner kroner, gjeld til kredittinstitusjoner innen en mnd. reduseres med 288 millioner kroner og derivater med forfall innen 1 til 12 måneder reduseres med 169 millioner kroner. Total reell likviditetsrisiko for konsernet er 67 544 millioner kroner.

Tabellen viser de samlede finansielle forpliktelsene konsernet har på rentebetalinger og innbetaling av hovedstol, basert på forfall. KLP Banken konsern innehar den største delen av de finansielle forpliktelsene i konsernet.

Med likviditetsrisiko menes risikoen for at konsernet ikke skal klare å innfri de finansielle forpliktelsene som det har. Risikoen for at konsernet ikke skal ha tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld og løpende drift er svært liten ettersom en stor del av eiendelene er likvide. Konsernet har betydelige midler investert i pengemarked, obligasjoner og aksjer som kan selges ved likviditetsbehov. Konsernets likviditetsstrategi innebærer at det til enhver tid skal ha tilstrekkelige likvide midler til å møte konsernets forpliktelser ved forfall, uten at det påløper kostnader av betydning knyttet til å frigjøre midler.

Aktivasammensetningen i konsernets porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå. KLP Kapitalforvaltning AS forvalter likviditeten. Det er etablert interne rammer for størrelsen på likviditetsbeholdningen. Konsernets enhet for risikostyring overvåker og rapporterer utviklingen i likviditetsbeholdningen fortløpende. Konsernstyret fastsetter årlig en kapitalforvaltnings- og likviditetsstrategi for konsernet. Likviditetsstrategien inneholder blant annet rammer, ansvarsforhold, risikomål og beredskapsplan for likviditetsstyringen.

De største forpliktelsene i konsernet er forsikringsrelaterte og gjelder i all vesentlighet pensjonsforpliktelser. Disse forpliktelsene er fullfunderte og likviditetsstyringen håndteres på tilsvarende vis som øvrige forpliktelser.

## NOTE 13 Renterisiko

31.12.2018 MILLIONER KRONER								
	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.2018 - 31.12.2018	Sum	Sum justert for ikke- kontrollerende eierinteresser
<b>EIENDELER</b>								
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	3	6	-1	84	-290	-4	-202	-207
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	1	1	1
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-50	-55	-1 439	-1 904	-1 718	346	-4 819	-4 276
Rentefondsandeler	-831	0	0	0	0	0	-831	-831
Utlån og fordringer	-1	-1	0	0	0	145	143	117
Utlån	0	0	0	0	0	630	630	630
Kontanter og innskudd	0	0	0	0	0	30	30	30
Betingede forpliktelser <sup>1</sup>	0	0	0	0	0	101	101	101
<b>Sum eiendeler</b>	<b>-880</b>	<b>-50</b>	<b>-1 440</b>	<b>-1 820</b>	<b>-2 007</b>	<b>1 249</b>	<b>-4 947</b>	<b>-4 435</b>
<b>FORPLIKTELSE</b>								
Innskudd	0	0	0	0	0	-107	-107	-107
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	0	0	0	0	-240	-240	-240
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-1	3	69	29	0	19	119	119
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	54	89	0	143	143
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-38	-38	-38
<b>Sum forpliktelser</b>	<b>-1</b>	<b>3</b>	<b>69</b>	<b>84</b>	<b>89</b>	<b>-366</b>	<b>-122</b>	<b>-122</b>
<b>Sum før skatt</b>	<b>-881</b>	<b>-47</b>	<b>-1 371</b>	<b>-1 736</b>	<b>-1 918</b>	<b>883</b>	<b>-5 069</b>	<b>-4 557</b>
<b>Sum etter skatt</b>	<b>-661</b>	<b>-35</b>	<b>-1 028</b>	<b>-1 302</b>	<b>-1 439</b>	<b>662</b>	<b>-3 802</b>	<b>-3 418</b>

<sup>1</sup> Betingede forpliktelser er i denne sammenheng aksepterte, ikke utbetalte utlån.



## NOTE 13 Renterisiko – forts.

31.12.2017 MILLIONER KRONER								
	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.2017 -31.12.2017	Sum	Sum justert for ikke- kontrollerende eierinteresser
<b>EIENDELER</b>								
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	51	5	-36	-240	-27	-248	-237
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	7	7	7
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-55	-60	-1 275	-2 099	-1 732	371	-4 851	-4 221
Rentefondsandeler	-813	0	0	0	0	0	-813	-813
Utlån og fordringer	0	-3	0	0	0	130	126	102
Utlån	0	0	0	0	0	611	611	611
Kontanter og innskudd	0	0	0	0	0	28	28	28
Betingede forpliktelser <sup>1</sup>	0	0	0	0	0	44	44	44
<b>Sum eiendeler</b>	<b>-869</b>	<b>-12</b>	<b>-1 271</b>	<b>-2 135</b>	<b>-1 972</b>	<b>1 163</b>	<b>-5 096</b>	<b>-4 479</b>
<b>FORPLIKTELSE</b>								
Innskudd	0	0	0	0	0	-97	-97	-97
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	1	0	0	0	-229	-228	-228
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-1	8	70	149	-35	41	232	225
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	59	73	0	132	132
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-26	-26	-26
<b>Sum forpliktelser</b>	<b>-1</b>	<b>9</b>	<b>70</b>	<b>208</b>	<b>38</b>	<b>-310</b>	<b>14</b>	<b>6</b>
<b>Sum før skatt</b>	<b>-870</b>	<b>-3</b>	<b>-1 201</b>	<b>-1 927</b>	<b>-1 934</b>	<b>853</b>	<b>-5 083</b>	<b>-4 472</b>
<b>Sum etter skatt</b>	<b>-652</b>	<b>-2</b>	<b>-901</b>	<b>-1 445</b>	<b>-1 451</b>	<b>640</b>	<b>-3 812</b>	<b>-3 354</b>

<sup>1</sup> Betingede forpliktelser er i denne sammenheng aksepterte, ikke utbetalte utlån.

Noten viser resultateffekten ved en økning i markedsrenten på én prosent, for virkelig verdi risiko og flytende rente risiko.

Endring i virkelig verdi (virkelig verdi risiko) vises i de fem første kolonnene, sortert etter forfallstidspunkt på papirene, og er beregnet ved endring i virkelig verdi på rentebærende instrumenter hvis renten hadde vært en prosent høyere ved periodeslutt. Kolonnen «Endring i kontantstrøm» (flytende rente risiko) viser endringen i kontantstrømmer hvis renten hadde vært en prosent høyere gjennom perioden det rapporteres på. Summen av disse reflekterer den samlede resultat-effekten som scenarioet ved en prosents høyere rente hadde gitt konsernet i perioden det rapporteres på. Virkelig verdi risiko gjelder fastrente papirer hvor markedsverdien på papiret svinger i motsatt takt av markedsrenten. Flytende rente risiko gjelder papirer som har flytende rente, hvor markedsverdien holder seg stabil, men hvor endring i markedsrente gir utslag i endrede løpende inntekter.

Rentepapirer, med følgende egenskaper og klassifiseringer, faller inn under noten; verdipapirer til virkelig verdi over

resultatet (flytende og faste rentebetingelser), investeringer som holdes til forfall (kun de med flytende rentebetingelser) og lån og fordringer (kun de med flytende rentebetingelser). Konsernet har ingen rentepapirer klassifisert som tilgjengelig for salg.

Konsernets investeringer i reteinstrumenter med fast rente, som regnskapsføres til amortisert kost, gir ingen endring i resultatregnskapet ved endring av markedsrente. Tilsvarende gjelder for utstedt gjeld med fast rente regnskapsført til amortisert kost.

Forsikringskontrakter med avkastningsgaranti endrer ikke regnskapsmessig verdi selv om rentenivået endres. Endring i rentenivå har heller ingen innvirkning på den garanterte avkastningen, men vil ha betydning for den oppnådde avkastning som skal dekke avkastningsgarantien. Det skyldes at forsikringsmidlene delvis investeres i gjeldsinstrumenter hvor kontantstrømmene skal bidra til å dekke avkastningsgarantien.

## NOTE 14 Kredittisiko

31.12.2018 MILLIONER KRONER									
	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån < 80% <sup>1</sup>	Boliglån > 80% <sup>1</sup>	Øvrige	Totalt	Totalt justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	28 743	0	31	0	0	0	2 279	31 053	31 053
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	116 292	0	664	0	0	0	24 593	141 549	141 549
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	113 232	884	3 764	7 845	0	0	12 866	138 591	126 139
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	13 240	13 240	13 240
Utlån og fordringer	14 235	0	0	279	0	0	0	14 514	11 406
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	944	0	0	0	0	0	0	944	904
Kontanter og innskudd	2 949	0	0	60	0	0	0	3 009	3 009
Utlån	0	0	67 663	0	17 621	2 072	8 408	95 764	95 764
<b>Sum</b>	<b>276 394</b>	<b>884</b>	<b>72 122</b>	<b>8 185</b>	<b>17 621</b>	<b>2 072</b>	<b>61 386</b>	<b>438 664</b>	<b>423 063</b>

SPESIFISERING AV INVESTMENT GRADE MILLIONER KRONER					
	AAA	AA	A	BBB	Sum Invest- ment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	12 745	3 957	8 432	3 608	28 743
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	21 830	18 988	55 903	19 570	116 292
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	40 206	9 156	34 665	29 205	113 232
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	2 331	11 903	0	14 235
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	112	832	0	944
Kontanter og innskudd	0	263	2 686	0	2 949
Utlån	0	0	0	0	0
<b>Sum</b>	<b>74 782</b>	<b>34 808</b>	<b>114 421</b>	<b>52 383</b>	<b>276 394</b>

<sup>1</sup> Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

## NOTE 14 Kredittisiko – forts.

31.12.2017 MILLIONER KRONER									
	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån < 80% <sup>1</sup>	Boliglån > 80% <sup>1</sup>	Øvrige	Totalt	Totalt justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	28 893	0	31	0	0	0	2 207	31 131	31 131
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	92 315	0	6 281	100	0	0	22 680	121 377	121 318
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	115 270	1 003	5 539	7 266	0	0	13 018	142 095	128 012
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	13 485	13 485	13 485
Utlån og fordringer	16 847	0	0	0	0	0	0	16 847	13 755
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	1 525	0	0	4	0	0	0	1 529	1 407
Kontanter og innskudd	2 775	0	0	45	0	0	0	2 820	2 820
Utlån	0	0	62 329	0	14 928	2 694	8 069	88 021	88 021
<b>Sum</b>	<b>257 625</b>	<b>1 003</b>	<b>74 180</b>	<b>7 415</b>	<b>14 928</b>	<b>2 694</b>	<b>59 458</b>	<b>417 304</b>	<b>399 949</b>

SPESIFISERING AV INVESTMENT GRADE MILLIONER KRONER					
	AAA	AA	A	BBB	Sum Invest- ment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	12 438	4 027	8 717	3 711	28 893
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	16 127	18 885	44 380	12 924	92 315
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	43 799	9 320	35 591	26 560	115 270
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	10 959	5 887	0	16 847
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	71	1 450	4	1 525
Kontanter og innskudd	0	315	2 460	0	2 775
Utlån	0	0	0	0	0
<b>Sum</b>	<b>72 363</b>	<b>43 577</b>	<b>98 485</b>	<b>43 199</b>	<b>257 625</b>

<sup>1</sup> Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

**NOTE 14** Kredittrisiko – forts.

Med kredittrisiko menes risikoen for at motparten ikke skal klare å møte sine forpliktelser til KLP Konsernet. I denne tabellen er kredittrisikoen målt ved ratingbyråers estimerer på hvor høy kredittverdighet de ulike utstederne av rentepapirer har. For eiendeler som ikke er ratet så er de lagt i andre kategorier som beskriver kredittrisiko, eksempelvis sektor og garantier.

Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kredittrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittrisiko i utlånene og investeringene er det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp av KLP Kapitalforvaltning AS.

Konsernet har god balanse mellom norske og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. Konsernet har en høy konsentrasjon av gjeldsinstrumenter rettet mot norsk offentlig sektor.

I noteinndelingen er det benyttet rating fra Standard & Poor's, Moodys og Fitch. Ratingen er konvertert til S&P

sin ratingtabell, hvor AAA er tilknyttet papirer med høyest kredittverdighet. Laveste rating av de tre er benyttet. Alle tre ratingselskaper er likestilte som grunnlag for investeringer i rentepapirer. Det som er klassifisert som «Øvrige» er i all hovedsak verdipapirer utstedt av kraftselskaper og andre foretaksobligasjoner; dette beløper seg til 61 milliarder kroner per 31.12.2018. KLP Konsernet har strenge retningslinjer for investeringer i rentepapirer, som også gjelder for investeringer som faller inn under kategorien Øvrige.

Linjene i noten er sammenfallende med balanseoppsettet. Unntakene er gjeldsinstrumenter til virkelig verdi som er delt opp i tre kategorier i noten og utlån som vist samlet i noten, men som befinner seg på to linjer i balansen (virkelig verdi og amortisert kost).

Konsernregnskapet viser enheter KLP konsernet anses å ha kontroll over. Dette gir inntrykk av en høyere risiko enn hva som er reelt, da risiko som konsernet ikke bærer vises i regnskapet. I ytterste kolonne vises det kun selskaper, og faktisk eierskap i fond som konsernet har ved periodeslutt.

MILLIONER KRONER	31.12.2018		31.12.2017	
	Konsolidert	Justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond	Konsolidert	Justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
<b>TI STØRSTE MOTPARTER</b>				
Motpart 1	13 491	13 322	15 988	15 820
Motpart 2	8 766	8 475	8 274	8 137
Motpart 3	8 475	8 475	8 137	8 067
Motpart 4	6 860	5 896	7 427	5 579
Motpart 5	5 966	5 785	5 746	5 577
Motpart 6	5 285	4 962	5 642	5 511
Motpart 7	4 766	4 699	4 698	4 698
Motpart 8	4 750	4 698	4 361	3 959
Motpart 9	4 698	4 696	3 999	3 360
Motpart 10	3 686	3 577	3 131	3 122
<b>Sum</b>	<b>66 743</b>	<b>64 584</b>	<b>67 404</b>	<b>63 830</b>

Tabellen ovenfor viser de ti største motpartene KLP konsernet har eksponering mot. Beløpene oppgitt er balanseført verdi. «Totalt justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond» inkluderer kun det som er i

konsernets eie og hvor konsernet innehar reell kredittrisiko. Majoriteten av de ti største motpartene er enten finansinstitusjoner eller motparter omfattet av en offentlig garanti (statlig eller kommunal garanti).

**NOTE 15** Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring

MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
Premiereserve - ordinær tariff	435 267	407 702
Premiefond, bufferfond og pensjonistenes overskuddsfond	12 098	15 043
Tilleggsavsetning	28 418	25 646
Kursreguleringsfond	33 447	42 309
Andre avsetninger	54	104
<b>Sum forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring</b>	<b>509 284</b>	<b>490 803</b>

MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
Premiereserve	3 377	2 675
Innskuddsfond	20	9
<b>Sum avsetning i innskuddsbasert livsforsikring</b>	<b>3 396</b>	<b>2 684</b>

**NOTE 16** Annen kortsiktig gjeld

MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	2 292	2 799
Påløpt ikke utlignet skatt	655	256
Forskuddstrekk pensjonsordning	420	394
Leverandørgjeld	373	169
Forhåndsinnkalt tilskudd til forsikringsvirksomheten	1 434	111
Øvrig kortsiktig gjeld	859	2 189
<b>Sum annen kortsiktig gjeld</b>	<b>6 033</b>	<b>5 919</b>

**NOTE 17** Kapitalkrav

I Solvens II-balansen inngår eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi. For eiendeler som har en annen verdi i regnskapet legges derfor mer-/mindreverdiene til. For KLPs forsikringsforpliktelser finnes det ikke observerbare markedsverdier. Disse beregnes derfor ved et beste estimat basert på aktuarielle forutsetninger. I tillegg kommer en risikomargin som skal reflektere en tredjeparts kapitalkostnader ved å overta disse forpliktelsene.

Kapitalgruppe 1 fremkommer av Solvens II-balansen, samt fondsobligasjonslånet. Kapitalgruppe 2 består av ansvarlige lån, risikoutjevningssfond og ikke-innbetalt supplerende kapital. Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallingsrett kan regnes med som

supplerende kapital med et beløp tilsvarende 2,5% av foretakets premiereserve. Kapital som kan medregnes i kapitalgruppe 2 er i hovedsak begrenset oppad til 50% av kapitalkravet.

Uten bruk av midlertidig fradrag i forsikringstekniske avsetninger er foretakets solvensgrad 243% som er godt over foretakets mål om minst 150%. Med det midlertidige fradraget er solvensgraden 287%.

	31.12.2018	31.12.2017
Solvensgrad	243 %	224 %

MILLIARDER KRONER	31.12.2018	31.12.2017		31.12.2018	31.12.2017
<b>FORENKLET SOLVENS II BALANSE</b>					
Eiendeler, bokført	566	542	Beste estimat	507	493
Merverdier HTF/lån og fordringer	5	10	Risikomargin	13	13
Merverdier øvrige utlån	0	1	Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån	8	8
Øvrige mer/mindreverdier	0	0	Andre forpliktelser	9	8
Utsatt skattefordel	0	0	Utsatt skatteforpliktelse	2	1
<b>Sum eiendeler etter solvens II</b>	<b>572</b>	<b>552</b>	<b>Sum forpliktelser etter solvens II</b>	<b>539</b>	<b>524</b>
			Eiendeler minus forpliktelser	33	29
			- Utsatt skattefordel	0	0
			- Risikoutjevningssfond	-5	-4
			+ Fondsobligasjonslån	2	2
			<b>Basiskapital - kapitalgruppe 1</b>	<b>29</b>	<b>26</b>
			<b>Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 1</b>	<b>29</b>	<b>26</b>
			Ansvarlige lån	6	6
			Risikoutjevningssfond	-5	4
			<b>Basiskapital - kapitalgruppe 2</b>	<b>2</b>	<b>11</b>
			Supplerende kapital	11	10
			<b>Supplerende kapital - kapitalgruppe 2</b>	<b>11</b>	<b>10</b>
			Fradrag for maks. kapital i gruppe 2	-5	-13
			<b>Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 2</b>	<b>7</b>	<b>7</b>
			Utsatt skattefordel	0	0
			<b>Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 3</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
			<b>Tellende ansvarlig kapital under Solvens II</b>	<b>36</b>	<b>33</b>
			Solvenskapitalkrav (SCR)	15	15
			<b>Solvensgrad</b>	<b>243 %</b>	<b>224 %</b>

**NOTE 18** Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør

31.12.2018 MILLIONER KRONER					Relaterte beløp som ikke er presentert netto			
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balansført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	Netto beløp	Netto beløp justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
<b>EIENDELER</b>								
Finansielle derivater	944	0	944	-293	-632	0	23	23
Repoer	0	0	0	0	0	0	0	0
<b>Sum</b>	<b>944</b>	<b>0</b>	<b>944</b>	<b>-293</b>	<b>-632</b>	<b>0</b>	<b>23</b>	<b>23</b>
<b>GJELD</b>								
Finansielle derivater	6 809	0	6 809	-293	-1 313	-8 083	0	0
Repoer	509	0	509	0	0	0	509	509
<b>Sum</b>	<b>7 318</b>	<b>0</b>	<b>7 318</b>	<b>-293</b>	<b>-1 313</b>	<b>-8 083</b>	<b>509</b>	<b>509</b>

31.12.2017 MILLIONER KRONER					Relaterte beløp som ikke er presentert netto			
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balansført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	Netto beløp	Netto beløp justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
<b>EIENDELER</b>								
Finansielle derivater	1 529	0	1 529	-941	-729	0	8	15
Repoer	0	0	0	0	0	0	0	0
<b>Sum</b>	<b>1 529</b>	<b>0</b>	<b>1 529</b>	<b>-941</b>	<b>-729</b>	<b>0</b>	<b>8</b>	<b>15</b>
<b>GJELD</b>								
Finansielle derivater	4 760	0	4 760	-941	-1 080	-4 362	457	457
Repoer	1 089	0	1 089	0	0	0	1 089	1 089
<b>Sum</b>	<b>5 849</b>	<b>0</b>	<b>5 849</b>	<b>-941</b>	<b>-1 080</b>	<b>-4 362</b>	<b>1 547</b>	<b>1 547</b>

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av nettingavtaler i konsernet; hvilke muligheter konsernet har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike nettingavtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner og repo-avtaler i balansen. Repoer inngår i linjen "Gjeld til kredittinstitusjoner" i balansen.

De konsoliderte tallene inkluderer alle enheter KLP konsernet anses å ha kontroll over. I tillegg viser ytterste kolonne hvilket reelt nettobeløp som gjenstår om konsernet motregner avtalene; noe som kun inkluderer konsernselskaper av ordinær art.

**NOTE 19** Pensjonsforpliktelser

MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
Balanseført netto forpliktelse 01.01.	797	712
Resultatført pensjonskostnad	151	140
Resultatført finanskostnad	26	24
Aktuarielle gevinster og tap (Estimatavvik)	22	30
Innbetalt premie/tilskudd inklusive arbeidsgiveravgift	-117	-109
<b>Balanseført netto forpliktelse 31.12.</b>	<b>880</b>	<b>797</b>

FORUTSETNINGER	31.12.2018	31.12.2017
Diskonteringsrente	2,60%	2,40%
Lønnsvekst	2,75%	2,50%
Folketrygdens grunnbeløp (G)	2,50%	2,25%
Pensjonsregulering	1,73%	1,48%
Arbeidsgiveravgiftssats	14,10 %	14,10 %
Finansskatt	5,00 %	5,00 %

Effekten av endringer i forutsetningene er en økning av forpliktelsen med 22 millioner kroner per 31.12.2018. Endringen er ført i utvidet resultat i resultatregnskapet.

**NOTE 20** Hendelser etter balansedagen

Konsernets beholdning av aksjer i Hafslund ASA (5 327 265 A-aksjer og 4 042 483 B-aksjer) ble innløst i november 2017 som en konsekvens av Oslo Kommunes overtakelse av foretaket. På innløsningstidspunktet var siste observerte priser på Hafslund A kr 103,5 per aksje og Hafslund B kr 105,0 per aksje, mens de ble innløst til en kurs på 96,75 per aksje. Konsernet har ment innløsningskursen er for lav, og har vært i rettslig prosess for å få en avklaring av verdien.

Skjønnsretten har avsagt kjennelse i saken, og løsningssummen for aksjene settes til 147,13. Dommen er ikke rettskraftig ved avleggelse av kvartalsregnskapet.



## Nøkkeltall - akkumulert

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	3. kvartal 2018	2. kvartal 2018	1. kvartal 2018	4. kvartal 2017	3. kvartal 2017	2. kvartal 2017	1. kvartal 2017
<b>KLP KONSERN</b>								
Resultat før skatt	2 840	2 255	1 516	880	2 474	2 799	1 946	779
Forvaltningskapital	675 558	691 571	668 577	649 547	652 167	641 486	627 805	612 441
Egenkapital	33 857	32 307	30 386	30 158	29 564	29 363	27 646	27 180
Solvensgrad	243 %	249 %	231 %	233 %	224 %	210 %	204 %	203 %
Antall ansatte i konsernet	1 016	990	980	966	961	956	955	941
<b>KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE</b>								
Resultat før skatt	2 425	1 438	1 287	812	1 985	1 295	1 084	475
Premieinntekter for egen regning	38 727	31 259	21 989	6 334	32 417	23 989	15 158	6 483
- herav tilflyttet premiereserve	5	5	5	5	298	208	208	177
Erstatninger for egen regning	18 847	14 110	9 473	4 844	17 386	13 044	8 751	4 459
- herav fraflyttet premiereserve, tilleggsavs. og kursreguleringsfond	497	497	497	424	212	211	211	188
Eiendeler i kollektivporteføljen	515 905	509 046	502 991	495 146	495 607	480 375	476 229	469 414
Eiendeler i investeringsvalgporteføljen	2 423	2 478	2 487	2 351	2 375	2 329	2 293	2 244
Forsikringskundernes fond inkludert opptjent resultat	507 600	514 393	506 479	487 732	489 159	477 463	469 952	461 095
- herav fond med garantert avkastning	445 799	439 939	437 311	402 945	421 286	411 325	408 413	403 030
Ansvarlig kapital	36 106	36 854	34 417	34 131	33 511	34 597	32 610	32 462
Solvensgrad	263 %	274 %	253 %	255 %	242 %	223 %	216 %	214 %
Risikoresultat	958	578	393	193	897	426	272	100
Avkastningsresultat	5 207	6 086	5 046	2 931	6 769	5 487	1567	139
Administrasjonsresultat	137	115	22	29	141	143	51	32
Soliditetskapital	109 451	120 680	115 445	109 209	116 656	115 446	108 843	105 303
Bokført avkastning kollektivporteføljen	3,5 %	3,1 %	2,3 %	1,2 %	3,9 %	3,1 %	1,5 %	0,6 %
Verdijustert avkastning kollektivporteføljen	1,5 %	2,9 %	1,3 %	-0,4 %	6,7 %	4,6 %	3,0 %	1,7 %
Avkastning investeringsvalgporteføljen	0,6 %	3,1 %	1,3 %	-0,9 %	7,4 %	5,0 %	3,2 %	1,8 %
Avkastning selskapsporteføljen	4,2 %	3,1 %	2,3 %	1,6 %	4,0 %	3,0 %	2,2 %	0,9 %

## Nøkkeltall - akkumulert – forts

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	3. kvartal 2018	2. kvartal 2018	1. kvartal 2018	4. kvartal 2017	3. kvartal 2017	2. kvartal 2017	1. kvartal 2017
<b>KLP SKADEFORSIKRING AS</b>								
Resultat før skatt	17,5	105,6	36,5	-12,5	164,2	152,6	114,9	49,6
Opptjente brutto premier	1 338,2	994,5	655,7	324,1	1 344,3	997,7	652,6	320,4
Premieinntekter for egen regning	1 268,4	942,3	620,9	306,7	1 286,8	954,7	623,9	304,5
Egenkapital	1 775,0	1 860,0	1 807,0	1 767,9	1 771,9	1 828,5	1 806	1 739
Skadeprosent	79,9 %	77,2 %	78,1 %	77,2 %	84,2 %	80,6 %	77,0 %	81,1 %
Totalkostnadsprosent	104,5 %	100,1 %	103,2 %	101,7 %	106,0 %	101,0 %	98,9 %	103,0 %
Avkastning på midler til forvaltning	1,8 %	2,4 %	1,3 %	-0,2 %	5,6 %	3,8 %	2,5 %	1,4 %
Ansvarlig kapital	1 759	1 840	1 795	1 771	1 764	1 873	1 877	1 848
Solvensgrad	243 %	251 %	240 %	237 %	233 %	257 %	264 %	264 %
Årlig premievolum person	587,9	564,1	547,8	539,6	526,4	510,5	488,2	462,0
Årlig premievolum arbeidsgiver	809,0	797,8	797,7	791,5	889,6	873,6	865,2	851,4
Netto nyttegning (akkumulert innenfor året)	119,8	43,8	27,3	10,0	50,3	103,6	72,8	32,5
<b>KLP BEDRIFTSPENSJON AS</b>								
Resultat før skatt	-20,8	-24,1	-16,7	-8,5	-24,5	-23,4	-17,4	-12,1
Premieinntekter for egen regning	1 041,3	731,8	474,4	247,5	996,7	770,4	569,9	320,8
- herav tilflyttet premiereserve	519,6	350,4	217,2	118,4	543,1	447	351,6	209,8
Forsikringskundernes fond inkludert opptjent resultat	5 080	5 100	4 764	4 491	4 328	4 048	3 796	3 581
- herav fond med garantert avkastning	1 492	1 498	1 498	1 483	1 442	1 425	1 425	1 422
Avkastningsresultat	28,1	25,3	19,9	11,5	77,8	16,1	4,5	-2,6
Risikoresultat	3,4	-7,9	-2,5	0,3	-0,6	-3,1	-2,4	-4,1
Administrasjonsresultat	-38,9	-28,6	-21,8	-11,2	-38,8	-28	-20	-9,1
Ansvarlig kapital	234	211	217	209	195	268	285	29
Solvensgrad	150 %	133 %	128 %	126 %	107 %	147 %	185 %	33 %
Soliditetskapital	646,3	642	665,8	674,4	721,3	708,7	716,6	483,3
Bokført kapitalavkastning kollektivportefølje	4,5 %	3,6 %	2,6 %	1,4 %	8,3 %	3,3 %	1,8 %	0,6 %
Verdijustert kapitalavkastning kollektivportefølje	3,0 %	2,4 %	1,4 %	0,4 %	5,6 %	3,7 %	2,4 %	1,2 %
Avkastning innskuddspensjon med investeringsvalg	-3,8 %	4,5 %	1,1 %	-2,6 %	11,9 %	8,3 %	4,4 %	1,8 %
Avkastning selskapsportefølje	1,1 %	1,0 %	0,5 %	0,0 %	2,3 %	1,8 %	1,3 %	0,7 %

## Nøkkeltall - akkumulert – forts

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	3. kvartal 2018	2. kvartal 2018	1. kvartal 2018	4. kvartal 2017	3. kvartal 2017	2. kvartal 2017	1. kvartal 2017
<b>KLP BANKEN KONSERN</b>								
Resultat før skatt	81,8	71,1	43,0	23,7	103,1	81,7	47,9	23,2
Netto renteinntekter	248,5	183,2	122,6	64,6	241,6	173,9	108,5	51,4
Øvrige driftsinntekter	75,4	56,0	37,4	18,3	68,2	50,7	33,6	16,8
Driftskostnader, avskrivninger og tapsavsetninger	-226,9	-160,7	-114,4	-58,1	-203,4	-143,2	-97,8	-48,6
Netto realisert/urealisert endring finansielle instrumenter til virkelig verdi	-15,1	-7,4	-2,7	-1,1	-3,4	0,3	3,5	3,7
Innskudd	10 662	10 531	10 218	9 733	9 669	9 401	9 138	8 939
Utlån til kunder	16 716	16 243	15 764	15 147	14 441	14 003	13 730	13 376
Utlån med offentlig garanti	16 759	16 206	16 282	16 091	16 322	17 015	17 166	17 282
Misligholdte lån	56	32	21	27	22	17	26	28
Innlån ved utstedelse av verdipapirer	24 040	23 496	23 084	23 341	22 924	23 223	23 762	23 241
Forvaltningskapital	37 089	36 468	35 817	35 404	34 981	34 855	35 140	34 383
Gjennomsnittlig forvaltningskapital	36 035	35 725	35 399	35 192	34 682	34 619	34 761	34 383
Egenkapital	2 138	2 130	2 108	2 094	2 078	1 910	1 887	1 868
Rentenetto	0,69 %	0,51 %	0,35 %	0,18 %	0,70 %	0,50 %	0,31 %	0,15 %
Resultat av ordinær drift før skatt	0,23 %	0,20 %	0,12 %	0,07 %	0,30 %	0,24 %	0,14 %	0,07 %
Egenkapitalavkastning før skatt	3,83 %	4,56 %	4,14 %	4,57 %	5,57 %	5,89 %	5,18 %	5,02 %
Kapitaldekning	20,1 %	19,9 %	20,2 %	20,6 %	21,1 %	19,5 %	19,3 %	19,3 %
Antall personkunder	62 502	60 697	59 204	57 568	54 568	52 510	50 885	49 038
Herav medlemmer i KLP	44 693	43 267	41 698	40 317	38 382	37 044	35 983	34 703
<b>KLP KAPITALFORVALTNING AS</b>								
Resultat før skatt	16,7	26,6	-0,9	-2,1	46,7	50,7	26,6	17,5
Totale midler til forvaltning	494 542	498 246	483 636	483 074	488 947	473 995	463 558	455 577
Midler forvaltet for eksterne kunder	63 696	68 975	58 980	63 989	70 878	64 883	62 128	58 210



# Kvartalsregnskap

BÆREKRAFTSREGNSKAP  
4. KVARTAL 2018

# Bærekraftsregnskap

INTEGRERE SAMFUNNSANSVAR I ALL VÅR VIRKSOMHET	31.12.2018	31.12.2017	31.12.2016	Bidrar mot FNs bærekraftsmål:
<b>MEDARBEIDERSTATISTIKK</b>				
Ansatte i KLP	990	961	950	n/a
Sykefravær totalt	4,2 %	4,6 %	4,5 %	3.
<b>MILJØ</b>				
Antall flyreiser (t/r reiser)	3027	3107	3294	13. 12.
Klimagassutslipp fra forretningsreiser med fly (tonn CO2e)	533	534	550	13. 12.
Energiforbruk i KLPs egne kontorlokaler (kWh/m2)	148	130	147	9. 13.
Energiforbruk i KLPs eiendomsportefølje (kWh/m2)	200	190	197	9. 13.
<b>PÅVIRKE SELSKAPER OG BRANSJER TIL MER BÆREKRAFTIG DRIFT</b>				
Selskaper utelukket fra investeringene	189	174	162	Alle bærekraftsmål
Generalforsamlinger i norske selskap hvor KLP har stemt (antall/andel)	106 (98%)	115 (97 %)	111 (96%)	n/a
Generalforsamlinger i utenlandske selskaper hvor KLP har stemt (antall/andel)	6408 (97%)	2617 (91 %)	2627 (90%)	n/a
Selskaper KLP har hatt direkte dialog med	125	192	214	Alle bærekraftsmål

# Bærekraftsregnskap

ØKE INVESTERINGER SOM FREMMER EN BÆREKRAFTIG UTVIKLING OG STØTTER OPP OM VÅRE FINANSIELLE MÅL	Endring 4. kvartal						
	2018	2017	31.12.2018	31.12.2017	31.12.2016	Bidrar mot FNs bærekraftsmål:	Bidrar til FN's bærekraftsmål
<b>KLIMAVENNLIGE INVESTERINGER</b>							
Fornybar energi i Norge (mNOK)	225	-1 524	23 014	22 282	22 034	7.	7.
Fornybar energi i Europa og USA (mNOK)	274	125	1 644	1 088	652	7.	7.
Fornybar energi i utviklingsland (mNOK)	-27	64	483	381	257	7. 9. 17.	7. 9. 17.
Utlån til kraft, vann, avløp og renovasjon (mNOK)	-537	-42	2 588	3 173	3 084	7.	7.
Internasjonale kraftselskaper (mNOK)	0	n/a	1 200	n/a	n/a	7.	9.
Miljøbygg i eiendomsporteføljen (mNOK)	174	803	11 985	10 115	9 154	9.	9.
Grønne obligasjoner (mNOK)	32	32	792	735	593	n/a	n/a
Andre klimavennlige investeringer (mNOK)	0	230	230	n/a	n/a	n/a	n/a
<b>Totalt (mNOK)</b>	<b>1 609</b>	<b>-542</b>	<b>41 935</b>	<b>37 774</b>	<b>35 774</b>	<b>n/a</b>	
<b>Som andel av KLPs investeringer</b>	<b>1 %</b>	<b>0 %</b>	<b>8 %</b>	<b>7 %</b>	<b>7 %</b>	<b>n/a</b>	
Fossil energi (markedsverdi mNOK)	-1 579	967	10 214	11 215	9 693	n/a	n/a
Fossil energi (som andel av KLPs investeringer)	0 %	0 %	2 %	2 %	2 %	n/a	n/a
Fornybar energi (markedsverdi mNOK)	-65	-1 377	27 728	26 924	26 027	7.	7.
Fornybar energi (som andel av KLPs investeringer)	0 %	-1 %	5 %	4 %	5 %	7.	7.
Miljøbygg i eiendomsporteføljen (verdi mNOK)	174	803	11 985	10 115	9 177	9.	9.
Miljøbygg i eiendomsporteføljen (andel av porteføljens markedsverdi mNOK)	0 %	1 %	18 %	16 %	15 %	9.	9.
<b>FINANS I UTVIKLINGSLAND</b>							
Bank og finans i utviklingsland (mNOK)	-26	81	570	530	421	1. 5. 8. 17.	1. 5. 8. 17.
<b>SÅKORNINVESTERINGER</b>							
Så Korninvesteringer i Norge	2	n/a	4	n/a	n/a	8	8
<b>UTVIKLE PRODUKTER OG TJENESTER SOM BIDRAR TIL POSITIV SAMFUNNSUTVIKLING</b>							
<b>UTLÅNSVIRKSOMHET</b>							
Utlån til vei og transport (mNOK)	447	322	8 543	9 411	7 065	9	9
Utlån til offentlig eiendom (mNOK)	137	92	4 798	4 060	3 264	9	9
Utlån til offentlig sektor og virksomheter (mNOK)	2 150	1 529	51 425	45 087	44 012	n/a	n/a

# Noter til bærekraftsregnskapet

## INTEGRERE SAMFUNNSANSVAR I ALL VÅR VIRKSOMHET

*I KLP skal samfunnsansvar gjennomsyre organisasjonen og driften. KLP ønsker at samfunnsansvar skal være integrert i alle forretningsprosesser og virksomhetsområder på en relevant og hensiktsmessig måte.*

## MEDARBEIDERSTATISTIKK

*Det er viktig at våre ansatte har et godt arbeidsmiljø. KLPs ansatte og deres samlede kompetanse er en nøkkelressurs for KLP. KLP jobber kontinuerlig med å redusere de ansatte sitt sykefravær.*

## FNS BÆREKRAFTSMÅL:

Tallene viser hvordan KLP støtter opp om FNs bærekraftsmål 3, *å sikre god helse og fremme livskvalitet.*

## MILJØ

*KLP jobber for å redusere miljøpåvirkningen av egen drift.*

## FNS BÆREKRAFTSMÅL:

Indikatorene viser hvordan KLP bidrar mot flere av FNs bærekraftsmål:

- Mål 9. *Innovasjon og Infrastruktur*, spesielt mål 9.4 om å oppgradere infrastruktur og omstille næringslivet til å bli mer bærekraftig, med en mer effektiv bruk av ressurser og miljøvennlige teknologiformer.
- Mål 13, *stoppe klimaendringene.*

## MÅLSETTING:

- Halvere klimagassutslipp fra egen drift innen 2030, med utgangspunkt i utslippene i 2010.
- Redusere energiforbruket i eiendomsporteføljen til 180 kWh per kvadratmeter.

## DEFINISJON:

### Flyreiser:

Antall flyreiser er basert på tall fra vårt reisebyrå. Flyreisene er tur-retur reiser. Klimagassutslipp fra våre flyreiser er utregnet basert på antall kilometer fløyet, og leveres av vårt reisebyrå.

### Energiforbruk KLPs egne kontorer:

Energiforbruket er en viktig kilde til KLPs klimagassutslipp. Energiforbruket i KLPs egne kontorlokaler er ikke temperaturkorrigert, men viser faktisk forbruk. Med egne kontorlokaler menes de kontorlokalene KLP-konsernets ansatte jobber i. Energiforbruket er hentet fra vårt energioppfølgingssystem.

## MÅLSETTING:

KLPs mål er å ha lavere sykefravær enn 4 prosent.

## DEFINISJONER:

Antall ansatte inkluderer ansatte i permisjon og ansatte som jobber deltid.

Sykefravær er egenmeldt og legemeldt sykefravær. Korttids-sykefravær er definert til 1-3 dager, langtidsfravær 4 dager eller mer.

## Energiforbruk KLP Eiendoms eiendomsportefølge:

Energiforbruk KLP Eiendoms eiendomsportefølge: Data som rapporteres er gjennomsnittlig 12 måneders klimakorrigert spesifikk energibruk for egendriftede bygg.

Med egendriftede bygg menes de eiendommene som KLP eier, har ansvar for drift og vedlikehold, og hvor KLP har muligheten til å iverksette og måle effekten av miljøtiltak. Dette er bygg i Oslo, Trondheim, København og Stockholm. Alle disse byggene har energioppfølgingssystem hvor energiforbruket registreres og overvåkes. I de aller fleste byggene er leietakers energiforbruk også medtatt, slik at vi har oversikt over totalt energiforbruk på byggene.

Energiforbruk kWh per kvadratmeter pr år for KLPs egendriftede bygg er temperaturkorrigert for å kunne måle effekt av iverksatte energisparingstiltak. Selskapet har en stor portefølge med bygg, som også endrer seg over tid. De enkelte byggene kan også endre bruksmønster i kortere eller lengre tidsperioder, som for eksempel i forbindelse med leietakerutskiftninger.

Det kan være ulike grunner til at det av og til ikke er mulig å få innhentet korrekte tall, eksempelvis ved feil på målere eller for sent innrapporterte tall fra våre underleverandører. Dette tas høyde for ved at rapporteringen kun inkluderer KLPs egendriftede bygg og som har sammenliknbare driftsforhold 12 måneder tilbake i tid fra rapporteringstidspunktet. Det betyr imidlertid at byggene KLP rapporterer på varierer noe fra år til år, men vurderingen er at dette likevel vil plukke opp de riktige trendene i selskapets eiendomsmasse.

**PÅVIRKE SELSKAPER OG BRANSJER TIL MER BÆREKRAFTIG DRIFT:**

*KLP er en engasjert investor og eier som søker å påvirke både enkeltelskaper, bransjer og markeder.*

**FNS BÆREKRAFTSMÅL:**

Som en ansvarlig investor og eier har KLP dialog med selskaper om mange temaer relatert til FNs bærekraftsmål. KLPs utelukkelseskriterier er også i samsvar med bærekraftsmålene. Noen eksempler:

- Mål 3.a; styrke gjennomføringen av Verdens helseorganisasjons rammekonvensjon om forebygging av tobakksskader i alle land.
- Mål 8.7; treffe umiddelbare og effektive tiltak for å avskaffe tvangsarbeid, få slutt på moderne slaveri og menneskehandel og sikre at de verste formene for barnarbeid forbys og avskaffes.
- Mål 12.6; stimulere selskaper til å innføre bærekraftige arbeidsmetoder og integrere informasjon om bærekraft i sine rapporteringsrutiner.
- Mål 16.2; Stanse overgrep, utnyttning, menneskehandel og alle former for vold mot og tortur av barn, 16.4; Innen 2030 oppnå en betydelig reduksjon av ulovlige finans- og våpenstrømmer

- Mål 16.5; Oppnå en betydelig reduksjon i alle former for korrupsjon og bestikkelser.

**MÅLSETTING:**

KLP har som mål å stemme på 75 prosent av generalforsamlingene internasjonalt, og 90 prosent av generalforsamlingene i Norge.

**DEFINISJON:**

Antall utelukkelse viser til totalt antall selskaper KLP har ekskludert fra investeringene på grunn av brudd på *Retningslinje for KLP som ansvarlig investor ved utgangen av året*.

Antall selskaper KLP har hatt dialog med viser til selskaper som KLP har vært i kontakt med under året angående sosiale, miljø-, eller styringsmessige temaer. KLPs oppfølging varierer i omfang, tema og tidsperspektiv. Dette er en form for eierskapsutøvelse der KLP engasjerer i en dialog med selskaper for å avklare hvordan de håndterer samfunnsansvarsutfordringer samt kommuniserer KLPs forventninger som investor og eier. I 2018 har KLPs strategi vært å ha dypere, mer inngående dialog med selskapene, heller enn å ha dialog med flest mulig. Dette vil gi bedre resultater over tid.

**ØKE KLIMAVENNLIGE INVESTERINGER**

*KLPs investeringer fremmer mange ulike dimensjoner ved en bærekraftig utvikling, men KLP vil fremover fokusere særlig på klima. KLP ønsker å styre kapitalen i en klimavennlig retning ved å sette konkrete mål for utvalgte investeringer.*

**FNS BÆREKRAFTSMÅL:**

Indikatorene viser hvordan KLP bidrar mot flere av FNs bærekraftsmål:

- Mål 7. *ren energi*, derunder delmål 7.1; innen 2030 sikre allmenn tilgang til pålitelige og moderne energikilder, og 7.2; innen 2030 betydelig øke andelen fornybar energi i verdens samlede energiforbruk.
- Mål 9, *innovasjon og infrastruktur*. spesielt delmål 9.a; legge til rette for en bærekraftig og robust utvikling av infrastrukturen i utviklingsland ved å øke den finansielle, teknologiske og faglige bistanden, og 9.4; innen 2030 oppgradere infrastruktur og omstille næringslivet til å bli mer bærekraftig, med en mer effektiv bruk av ressurser og miljøvennlige teknologiformer.
- Mål 17.3, mobilisere ytterligere finansielle ressurser til utviklingslandene fra flere kilder.

**MÅLSETTING:**

Øke KLPs klimavennlige investeringer med 6 milliarder kroner per år.

**DEFINISJON:**

Det er markedsverdien av investeringene, i millioner kroner, som oppgis.

**Fornybar energi:**

Fornybar energi i Norge er aksje- og obligasjonsinvesteringer i norske kraft- og nettselskaper. Kraftselskapene er klassifisert som el-produsenter fra vannkraft, vindkraft eller biobrensel.

Fornybar energi i Europa og Nord-Amerika er investeringer i nye prosjekter innen fornybar energi. Investeringene gjøres gjennom en fondsforvalter spesialisert på energi (Copenhagen Infrastructure Partners).

Fornybar energi i utviklingsland er investeringer i nye prosjekter innen fornybar energi. Investeringene gjøres per i dag dels som direkteinvesteringer i samarbeid med Norfund, dels som fondsinvesteringer gjennom fondsforvalteren Climate Investor One. Investeringene er en del av KLPs portefølje for utviklingsinvesteringer, som er ett av virkemidlene i *Retningslinje for KLP som ansvarlig investor*. Formålet er å oppnå både finansiell avkastning og samfunnsmessig



gevinst. Investeringene baseres på kommersielle risiko- og avkastningsvurderinger, men vektlegger også effekten på samfunns- og miljømessige parametere.

#### Utlån til kraft; vann, avløp og renovasjon:

Dette er utlån til offentlig virksomhet, selskaper og prosjekter i Norge innen kraftsektoren, samt innen vann, avløp og renovasjon.

#### Internasjonale kraftselskaper:

Investeringer i internasjonale kraftselskaper utgjør kraftselskaper som i all hovedsak genererer elektrisitet fra fornybare kilder. Likevel has vi satt disse som en egen indikator, da de ikke utelukkende produserer elektrisitet fra fornybare kilder.

#### Grønne obligasjoner:

Markedsverdien omfatter obligasjoner som er klassifisert som grønne, og som ikke allerede er medregnet i KLPs investeringer i fornybar energi i Norge ovenfor. Inkludert disse er KLPs totale investeringer i grønne obligasjoner 1,6 milliarder kroner.

#### Fossil energi:

Tallet er markedsverdien av KLPs investeringer i selskaper klassifisert som olje- og gasselskaper, herunder eksempelvis letevirsomhet, produksjon og raffinaderi. Transport- og oljeserviceselskaper er ikke inkludert.

#### FINANS I UTVIKLINGSLAND:

*Underutviklede finansinstitusjoner og manglende tilgang på kapital er til hinder for fattigdomsreduksjon i utviklingsland. KLP ønsker gjennom sine investeringer i finans i utviklingsland å bidra til økonomisk vekst og bedre levekår.*

#### FNS BÆREKRAFTSMÅL:

Indikatorene viser hvordan KLP bidrar mot flere av FNs bærekraftsmål:

- Mål 1.4; innen 2030 sikre at alle kvinner og menn, særlig fattige og sårbare personer, har lik rett til økonomiske ressurser, egnet teknologi og finansielle tjenester herunder mikrofinansiering.
- Mål 5.a; Iverksette reformer for å gi kvinner lik rett til økonomiske ressurser samt tilgang til eierskap til og kontroll over jord og annen form for eiendom, finansielle tjenester, arv og naturressurser.

#### Miljøbygg:

Markedsverdien av miljøbygg i KLPs eiendomsportefølje. Miljøbygg er definert som bygg med særskilte miljøkvaliteter. Dette innebærer eksempelvis at bygget er BREEAM-sertifisert med minimum karakteren very good, at bygget har energiklasse B eller bedre, at bygget produserer egen energi gjennom solcellepaneler, eller at bygget har vunnet en norsk eiendomspris hvor miljø er et viktig måleparameter. Det er gjort en totalvurdering, og byggene som er klassifisert som miljøbygg oppfyller ett eller flere av disse kriteriene.

#### Andre klimavennlige investeringer:

Klimavennlige investeringer som ikke faller inn under en av hovedkategoriene over plasseres her. Eksempelvis har KLP investert i et Svensk skogfond som skal investere i skogeiendommer i Sverige, Finland og Baltikum.

#### Andel av KLPs investeringer:

Andelen er beregnet som investeringenes andel av KLPs totale investeringer.

Investeringer i børsnoterte selskaper som KLP investerer i gjennom vår indeksforvaltning eller globale obligasjonsporteføljer er holdt utenfor denne definisjonen av klimavennlige investeringer (med unntak av grønne obligasjoner).

- Mål 8.10: styrke nasjonale finansinstitusjoners evne til å stimulere til og utvide tilgangen til bank- og forsikringstjenester samt finansielle tjenester for alle.
- Mål 17.3; mobilisere ytterligere finansielle ressurser til utviklingslandene fra flere kilder.

#### MÅLSETTING:

Ikke definert.

#### DEFINISJON:

Investeringer i bank og finans i utviklingsland er KLPs investeringer i Norsk mikrofinansinitiativ (NMI) og NorFinance. NorFinance er et investeringsselskap KLP eier sammen med blant andre Norfund. Investeringene gjøres som en del av KLPs portefølje for utviklingsinvesteringer, som er ett av virkemidlene i *Retningslinje for KLP som ansvarlig investor*. Formålet er å oppnå både finansiell avkastning og samfunnsmessig gevinst.

**SÅKORNINVESTERINGER:**

*KLP ønsker å bidra til at gode ideer kan forfølges lokalt og skape arbeidsplasser i Norge. Ved å investere i nyskaping håper vi at KLP kan bidra til at nye virksomheter og nye arbeidsplasser skapes.*

**FNS BÆREKRAFTSMÅL:**

Indikatorene støtter blant annet opp om FNs bærekraftsmål 9, anstendig arbeid og økonomisk vekst, spesielt delmål 8.3; støtte produktiv virksomhet, opprettelse av anstendige arbeidsplasser, entreprenørskap, kreativitet og innovasjon, og stimulere til formalisering av og vekst i antallet svært små, små og mellomstore bedrifter, blant annet ved å sørge for tilgang til finansielle tjenester.

**UTVIKLE PRODUKTER OG TJENESTER SOM BIDRAR TIL POSITIV SAMFUNNSUTVIKLING:**

*KLP ønsker å utvikle produkter og tjenester med tilknytning til vår kjernevirksomhet, som svarer på noen av de bærekraftsutfordringer våre kunder og eiere har, og som kommer samfunnet som helhet til gode.*

**UTLÅNSVIRKSOMHET:**

*KLPs utlånsvirksomhet retter seg i stor grad mot norske kommuner og fylkeskommuner, og annen offentlig virksomhet. Lånene benyttes til formål som bidrar til lokal utvikling og som kommer samfunnet som helhet til gode.*

**FNS BÆREKRAFTSMÅL:**

Indikatorene støtter blant annet opp om FNs bærekraftsmål 9, innovasjon og infrastruktur spesielt delmål 9.1; utvikle pålitelig, bærekraftig og solid infrastruktur av høy kvalitet, herunder regional og grensekryssende infrastruktur.

**MÅLSETTING:**

Ikke definert

**DEFINISJON:**

Investeringer i såkornfond. KLP forpliktet seg i Q2 2018 til å investere 75 millioner kroner i SINTEFs Venture V, som i særlig grad vil investere i små gründerbedrifter som springer ut av forsknings- og utviklingsmiljøet i Trondheim. I vår Q2 rapport rapporterte vi derfor på summen vi har forpliktet oss til, nemlig 75 millioner. Per Q4 2018 er 4 mNOK innbetalt, og vi rapporterer derfor her på den innbetalte summen, eller markedsverdien.

**MÅLSETTING:**

Øke utlån til denne typen formål.

**DEFINISJON:**

Utlån til offentlig eiendom er utlån til eksempelvis skolebygg, rådhus og andre kommunale bygg. Utlån til offentlig sektor og virksomheter er finansiering av ulike typer investeringer i kommuner og fylkeskommuner som for eksempel barnehager, sykehjem, skoler o.l.



# Kvartalsregnskap

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE  
4. KVARTAL 2018

# Resultatregnskap

## KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

NOTE	MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
3	Premieinntekter for egen regning	7 469	8 427	38 727	32 417
	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	1 873	3 115	3 872	5 565
	Renteinntekt og utbytte mv. på finansielle eiendeler	2 415	1 952	9 975	10 871
	Verdiendringer på investeringer	-12 518	3 941	-10 421	13 450
	Realisert gevinst og tap på investeringer	889	1 041	3 595	924
	<b>Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen</b>	<b>-7 341</b>	<b>10 050</b>	<b>7 021</b>	<b>30 810</b>
	Netto inntekter fra investeringer i investeringsvalgporteføljen	-59	54	14	164
	Andre forsikringsrelaterte inntekter	273	252	1 055	984
4	Erstatninger	-4 736	-4 342	-18 847	-17 386
	Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	1 894	-14 187	-21 503	-38 615
	Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - særskilt investeringsvalgportefølje	14	-12	-58	-95
	Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser	3 306	393	-2 939	-5 199
5	Forsikringsrelaterte driftskostnader	-329	-292	-1 097	-1 001
	Andre forsikringsrelaterte kostnader	-274	-250	-1 059	-980
	<b>Resultat av teknisk regnskap</b>	<b>217</b>	<b>93</b>	<b>1 315</b>	<b>1 098</b>
	Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen	428	291	1 456	1 261
	Andre inntekter	2	3	6	12
	Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen	-98	-99	-353	-386
	<b>Resultat av ikke-teknisk regnskap</b>	<b>332</b>	<b>196</b>	<b>1 109</b>	<b>887</b>
	<b>Resultat før skattekostnad</b>	<b>549</b>	<b>289</b>	<b>2 425</b>	<b>1 985</b>
	Skattekostnader	-190	-173	-627	-496
	<b>Resultat før andre resultatkomponenter</b>	<b>359</b>	<b>115</b>	<b>1 797</b>	<b>1 489</b>
11	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger – ytelser til ansatte	-15	54	-15	-19
	Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden	-7	25	-7	-12
	Justering av forsikringsforpliktelsene	1	-9	1	2
	Skatt på andre resultatkomponenter	4	-13	4	5
	<b>Sum andre resultatkomponenter</b>	<b>-18</b>	<b>55</b>	<b>-18</b>	<b>-24</b>
	<b>TOTALRESULTAT</b>	<b>342</b>	<b>171</b>	<b>1 780</b>	<b>1 465</b>

# Balanse

## KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

NOTE	MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
	<b>EIENDELER</b>		
	<b>EIENDELER I SELSKAPSPORTEFØLJEN</b>		
	Immaterielle eiendeler	173	226
7	Investerings eiendommer	924	1 003
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	1 985	1 831
	Aksjer og andeler i øvrige datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	4 694	4 641
6	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	18 175	16 233
6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	12 705	10 995
	Fordringer	742	986
	Andre eiendeler	992	888
	<b>Sum eiendeler i selskapsporteføljen</b>	<b>40 392</b>	<b>36 802</b>
	<b>EIENDELER I KUNDEPORTEFØLJENE</b>		
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	62 092	58 605
	Aksjer og andeler i øvrige datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	1 507	771
6	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	212 596	189 962
6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	239 711	246 268
	<b>Sum investeringer i kollektivporteføljen</b>	<b>515 905</b>	<b>495 607</b>
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	307	290
6	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	876	802
6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	1 240	1 283
	<b>Sum investeringer i investeringsvalgporteføljen</b>	<b>2 423</b>	<b>2 375</b>
	<b>Sum eiendeler i kundeporteføljene</b>	<b>518 327</b>	<b>497 982</b>
	<b>SUM EIENDELER</b>	<b>558 719</b>	<b>534 784</b>

# Balanse

## KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

NOTE	MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
<b>EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE</b>			
	Innskutt egenkapital	14 554	13 125
	Opptjent egenkapital	19 281	17 501
	<b>Sum egenkapital</b>	<b>33 835</b>	<b>30 626</b>
6	Ansvarlig lånekapital mv.	7 691	7 511
	Premiereserve mv.	431 153	403 902
	Tilleggsavsetninger	28 206	25 399
	Kursreguleringsfond	33 439	42 277
	Premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	12 383	15 206
	<b>Sum forsikringsforpliktelser - kontraktsfaste forpliktelser</b>	<b>505 182</b>	<b>486 785</b>
	Pensjonskapital mv.	1 941	1 849
	Tilleggsavsetninger	100	140
	Premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	378	385
	<b>Sum forsikringsforpliktelser - særskilt investeringsportefølje</b>	<b>2 419</b>	<b>2 374</b>
11	Pensjonsforpliktelser o.l.	565	520
	Forpliktelser ved periodeskatt	426	2
	Forpliktelser ved utsatt skatt	481	226
9	Forpliktelser	7 895	6 442
	Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter	225	299
	<b>SUM EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE</b>	<b>558 719</b>	<b>534 784</b>
<b>POSTER UTENOM BALANSEN</b>			
	Betingede forpliktelser	19 142	14 597

# Egenkapitaloppstilling

## KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

2018 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningssfond	Annen opptjent egenkapital	
<b>Egenkapital 01.01.2018</b>	<b>13 125</b>	<b>4 154</b>	<b>13 347</b>	<b>30 626</b>
Resultat før andre resultatkomponenter		639	1 158	1 797
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger – ytelser til ansatte			-15	-15
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			-7	-7
Justering av forsikringsforpliktelsene			1	1
Skatt på andre resultatkomponenter			4	4
<b>Sum andre resultatkomponenter</b>			<b>-18</b>	<b>-18</b>
<b>Totalresultat</b>		<b>639</b>	<b>1 141</b>	<b>1 780</b>
Innbetalt egenkapitaltilskudd	1 429			1 429
<b>Sum transaksjoner med eierne</b>	<b>1 429</b>			<b>1 429</b>
<b>Egenkapital 31.12.2018</b>	<b>14 554</b>	<b>4 794</b>	<b>14 488</b>	<b>33 835</b>

2017 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningssfond	Annen opptjent egenkapital	
Egenkapital 31.12.2016	11 726	3 907	12 153	27 785
Prinsippendring egenkapitalmetoden			-24	-24
<b>Egenkapital 01.01.2017</b>	<b>11 726</b>	<b>3 907</b>	<b>12 130</b>	<b>27 762</b>
Resultat før andre resultatkomponenter		248	1 241	1 489
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger – ytelser til ansatte			-19	-19
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			-12	-12
Justering av forsikringsforpliktelsene			2	2
Skatt på andre resultatkomponenter			5	5
<b>Sum andre resultatkomponenter</b>			<b>-24</b>	<b>-24</b>
<b>Totalresultat</b>		<b>248</b>	<b>1 218</b>	<b>1 465</b>
Innbetalt egenkapitaltilskudd	1 399			1 399
<b>Sum transaksjoner med eierne</b>	<b>1 399</b>			<b>1 399</b>
<b>Egenkapital 31.12.2017</b>	<b>13 125</b>	<b>4 154</b>	<b>13 347</b>	<b>30 626</b>

# Kontantstrømoppstilling

## KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

MILLIONER KRONER	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2018 -30.09.2018	01.01.2018 -30.06.2018	01.01.2018 -31.03.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	-1 304	-1 461	287	-12	-728
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter <sup>1</sup>	-12	-12	-12	-10	-49
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter <sup>2</sup>	1 429	1 428	-13	-14	731
<b>Netto endring i kontanter og bankinnskudd</b>	<b>112</b>	<b>-45</b>	<b>262</b>	<b>-35</b>	<b>-45</b>
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	842	842	842	842	887
<b>Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt</b>	<b>954</b>	<b>796</b>	<b>1 104</b>	<b>807</b>	<b>842</b>

<sup>1</sup> Utbetaling ved kjøp av driftsmidler.

<sup>2</sup> Netto innbetaling av egenkapitaltilskudd, opptak og nedbetaling av gjeld.



# Noter til regnskapet

## KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

### NOTE 1 Regnskapsprinsipper og -estimater

#### REGNSKAPSPRINSIPPER

Regnskapet i denne delårsrapporten viser regnskapet for Kommunal Landspensjonskasse (KLP), for perioden 01.01.2018 – 31.12.2018. Regnskapet er ikke revidert.

Delårsregnskapet er avlagt etter Forskrift av 18. desember 2015 nr. 1824: Forskrift om årsregnskap for livsforsikringsforetak (årsregnskapsforskriften) og IAS 34 Delårsrapportering. Delårsregnskapet er utarbeidet etter samme prinsipper som årsregnskapet for 2017 med mindre annet er oppgitt.

Delårsregnskapet inneholder ikke all informasjon som kreves av et fullstendig årsregnskap, og denne delårsrapporten bør leses i sammenheng med årsregnskapet for 2017. Dette fås ved henvendelse til KLPs hovedkontor i Dronning Eufemias gate 10, eller på [klp.no](http://klp.no)

#### REGNSKAPSESTIMATER

Ved utarbeidelse av delårsregnskapet har ledelsen utøvet skjønn og benyttet estimater og forutsetninger som påvirker regnskapstallene. Faktiske tall kan derfor avvike fra benyttede estimater.

#### NYE SKATTEREGLER

Med virkning fra og med inntektsåret 2018 er skattereglene for livsforsikring- og pensjonsforetak endret. De nye reglene innebærer at skattlegging av inntekter og kostnader knyttet til eiendeler i kollektivporteføljen og investeringsvalgporteføljen, skal foretas i samsvar med regnskapslovgivningen. Prinsippet vil gjelde både finansielle eiendeler og andre type eiendeler.

Avsetning til risikoutjevningfond var tidligere fradragsberettiget ved fastsettelse av skattepliktig inntekt. Etter de nye reglene har fradragsretten falt bort, og avsetninger fra og med inntektsåret 2018 vil være skattepliktig. Det er gitt en overgangsbestemmelse som regulerer at ubeskattede midler på risikoutjevningfondet per 31.12.2017 skal avsettes på egen konto og beskattes ved avvikling av virksomheten som har gitt opphav til avsetningen.

I samsvar med overgangsbestemmelsene, skal skattemessige verdier på eiendeler og gjeld i kundeporteføljene 31.12.2017 sammenstilles med regnskapsmessige verdier per 31.12.2018. Dette innebærer at urealiserte gevinster og tap på eiendeler skal tas til inntekt i 2018. Netto skattepliktig inntekt knyttet til gevinst og tap på urealiserte eiendeler i 2018, som overstiger foretakets fremførbare underskudd, kan føres på gevinst- og tapskonto og inntektsføres med 20% per år.

KLP hadde ved inngangen til 2018 et akkumulert fremførbart underskudd på 60,2 milliarder kroner, og midlertidige forskjeller knyttet til finansielle eiendeler i kollektivporteføljen og investeringsvalgporteføljen på 61,9 milliarder kroner. Av differansen mellom disse, 1,8 milliarder kroner, vil 0,4 milliarder kroner inngå i grunnlag for beregning av betalbar skatt, og resterende 1,4 milliarder kroner vil inngå i grunnlag for utsatt skatt. For 2017 inngikk de 1,8 milliardene kronene i grunnlaget for utsatt skatt, og endringen i skattereglene har dermed ingen effekt på foretakets egenkapital.

**NOTE 2** Verdiendring eiendomsinvesteringer

Porteføljen av investeringseiendommer inklusive investeringseiendommer eid via datterselskaper er verdivurdert per 31.12.2018

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Verdiregulering inkludert valutaendringer	1 581	1 963	1 704	3 151
Valutasikring	-943	-462	377	-734
<b>Netto verdiregulering inkludert valutasikring</b>	<b>638</b>	<b>1 501</b>	<b>2 081</b>	<b>2 417</b>

**NOTE 3** Premieinntekter for egen regning

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Forfalte premier, brutto	7 470	8 342	38 724	32 122
Avgitte gjenforsikringspremier	0	-3	-2	-3
Overføring av premiereserve fra andre	-1	89	5	298
<b>Sum premieinntekter for egen regning</b>	<b>7 469</b>	<b>8 427</b>	<b>38 727</b>	<b>32 417</b>

**NOTE 4** Erstatninger

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Utbetalte erstatninger	4 736	4 341	18 350	17 174
Overføring av premiereserve til andre	0	1	497	212
<b>Sum erstatninger</b>	<b>4 736</b>	<b>4 342</b>	<b>18 847</b>	<b>17 386</b>

**NOTE 5** Forsikringsrelaterte driftskostnader

MILLIONER KRONER	4. kvartal 2018	4. kvartal 2017	01.01.2018 -31.12.2018	01.01.2017 -31.12.2017
Personalkostnader	200	181	639	598
Avskrivninger og nedskrivninger	18	23	73	74
Andre driftskostnader	111	88	384	329
<b>Sum forsikringsrelaterte driftskostnader</b>	<b>329</b>	<b>292</b>	<b>1 097</b>	<b>1 001</b>

**NOTE 6** Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser

For informasjon vedrørende prising av finansielle eiendeler og forpliktelser henvises det til note 9 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser i konsernregnskapet.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
<b>FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST</b>								
<b>INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL</b>								
Norske hold til forfall obligasjoner	686	751	6 247	6 666	23	24	6 955	7 440
Opptjente ikke forfalte renter	20	20	155	155	0	0	175	175
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	6 331	6 493	17 086	17 502	57	63	23 474	24 058
Opptjente ikke forfalte renter	42	42	235	235	1	1	278	278
<b>Sum investeringer som holdes til forfall</b>	<b>7 078</b>	<b>7 305</b>	<b>23 722</b>	<b>24 558</b>	<b>81</b>	<b>88</b>	<b>30 882</b>	<b>31 950</b>
<b>OBLIGASJONER</b>								
Norske obligasjonslån	3 580	3 634	39 654	41 357	190	202	43 425	45 192
Opptjente ikke forfalte renter	59	59	777	777	4	4	840	840
Utenlandske obligasjonslån	7 358	7 411	84 691	87 139	590	605	92 640	95 154
Opptjente ikke forfalte renter	99	99	1 472	1 472	11	11	1 582	1 582
<b>Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring</b>	<b>11 097</b>	<b>11 203</b>	<b>126 594</b>	<b>130 745</b>	<b>795</b>	<b>821</b>	<b>138 487</b>	<b>142 769</b>
<b>ØVRIG UTLÅN OG FORDRINGER</b>								
Pantelån	0	0	2 976	2 979	0	0	2 976	2 979
Lån med offentlig garanti	0	0	51 074	51 330	0	0	51 074	51 330
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	7 971	8 005	0	0	7 971	8 005
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	257	257	0	0	257	257
<b>Sum øvrige utlån og fordringer</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>62 279</b>	<b>62 572</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>62 279</b>	<b>62 572</b>
<b>Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost</b>	<b>18 175</b>	<b>18 508</b>	<b>212 596</b>	<b>217 874</b>	<b>876</b>	<b>908</b>	<b>231 647</b>	<b>237 291</b>
<b>FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI</b>								
<b>EGENKAPITALINSTRUMENTER</b>								
Norske aksjer	601	601	6 843	6 843	0	0	7 445	7 445
Utenlandske aksjer	0	0	23 108	23 108	0	0	23 108	23 108
<b>Sum aksjer</b>	<b>601</b>	<b>601</b>	<b>29 951</b>	<b>29 951</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>30 552</b>	<b>30 552</b>
Eiendomsfond	0	0	2 326	2 326	0	0	2 326	2 326
Norske aksjefond	0	0	63 747	63 747	599	599	64 346	64 346
Utenlandske aksjefond	0	0	11 533	11 533	0	0	11 533	11 533
<b>Sum aksjefondsandeler</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>77 605</b>	<b>77 605</b>	<b>599</b>	<b>599</b>	<b>78 204</b>	<b>78 204</b>
Norske alternative investeringer	0	0	2 592	2 592	16	16	2 608	2 608
Utenlandske alternative investeringer	0	0	858	858	0	0	858	858
<b>Sum alternative investeringer</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>3 451</b>	<b>3 451</b>	<b>16</b>	<b>16</b>	<b>3 466</b>	<b>3 466</b>
<b>Sum aksjer og andeler</b>	<b>601</b>	<b>601</b>	<b>111 007</b>	<b>111 007</b>	<b>615</b>	<b>615</b>	<b>112 223</b>	<b>112 223</b>

**NOTE 6** Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
<b>GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI</b>								
Norske obligasjoner	7 155	7 155	32 582	32 582	0	0	39 737	39 737
Utenlandske obligasjoner	156	156	19 373	19 373	0	0	19 529	19 529
Opptjente ikke forfalte renter	40	40	360	360	0	0	400	400
Norske obligasjonsfond	2 229	2 229	50 749	50 749	576	576	53 554	53 554
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	13 237	13 237	0	0	13 237	13 237
Norske sertifikater	358	358	5 758	5 758	0	0	6 116	6 116
Opptjente ikke forfalte renter	1	1	5	5	0	0	6	6
<b>Sum obligasjoner og andre verdi- papirer med fast avkastning</b>	<b>9 939</b>	<b>9 939</b>	<b>122 064</b>	<b>122 064</b>	<b>576</b>	<b>576</b>	<b>132 579</b>	<b>132 579</b>
Norske utlån og fordringer	1 374	1 374	2 844	2 844	10	10	4 228	4 228
Utenlandske utlån og fordringer	140	140	3 440	3 440	39	39	3 619	3 619
<b>Sum utlån og fordringer</b>	<b>1 514</b>	<b>1 514</b>	<b>6 284</b>	<b>6 284</b>	<b>49</b>	<b>49</b>	<b>7 847</b>	<b>7 847</b>
<b>DERIVATER</b>								
Renteswapper	651	651	55	55	0	0	706	706
Valutaterminer	0	0	70	70	0	0	70	70
<b>Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler</b>	<b>651</b>	<b>651</b>	<b>126</b>	<b>126</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>777</b>	<b>777</b>
<b>Andre finansielle eiendeler</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>229</b>	<b>229</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>229</b>	<b>229</b>
<b>Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi</b>	<b>12 705</b>	<b>12 705</b>	<b>239 711</b>	<b>239 711</b>	<b>1 240</b>	<b>1 240</b>	<b>253 656</b>	<b>253 656</b>
<b>FORPLIKTELSE</b>								
<b>DERIVATER</b>								
Renteswapper	0	0	490	490	0	0	490	490
Valutaterminer	1	1	3 384	3 384	16	16	3 401	3 401
<b>Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>3 874</b>	<b>3 874</b>	<b>16</b>	<b>16</b>	<b>3 891</b>	<b>3 891</b>
<b>ANSVARLIG LÅNEKAPITAL</b>								
Ansvarlig lånekapital	6 029	6 302	0	0	0	0	6 029	6 302
Fondsobligasjonslån	1 662	1 332	0	0	0	0	1 662	1 332
<b>Sum ansvarlig lånekapital mv.</b>	<b>7 691</b>	<b>7 634</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>7 691</b>	<b>7 634</b>
<b>FORPLIKTELSE TIL KREDITTINSTITUSJONER</b>								
Norske call money <sup>1</sup>	0	0	1	1	0	0	1	1
Utenlandske call money <sup>1</sup>	628	628	12	12	9	9	648	648
<b>Sum forpliktelse til kreditinstitusjoner</b>	<b>628</b>	<b>628</b>	<b>13</b>	<b>13</b>	<b>9</b>	<b>9</b>	<b>650</b>	<b>650</b>

<sup>1</sup> Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

**NOTE 6** Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

31.12.2017 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
<b>FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST</b>								
<b>INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL</b>								
Norske hold til forfall obligasjoner	566	652	5 570	6 190	20	21	6 156	6 864
Opptjente ikke forfalte renter	17	17	139	139	0	0	156	156
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	6 282	6 471	17 983	19 235	65	73	24 330	25 779
Opptjente ikke forfalte renter	41	41	254	254	1	1	297	297
<b>Sum investeringer som holdes til forfall</b>	<b>6 906</b>	<b>7 181</b>	<b>23 947</b>	<b>25 819</b>	<b>86</b>	<b>96</b>	<b>30 939</b>	<b>33 095</b>
<b>OBLIGASJONER</b>								
Norske obligasjonslån	3 248	3 388	33 790	36 255	180	197	37 219	39 840
Opptjente ikke forfalte renter	54	54	765	765	4	4	823	823
Utenlandske obligasjonslån	5 929	6 237	72 485	77 701	522	557	78 936	84 496
Opptjente ikke forfalte renter	96	96	1 334	1 334	10	10	1 440	1 440
Norske sertifikater	0	0	200	200	0	0	200	200
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	0	0	0	0	0	0
Utenlandske sertifikater	0	0	200	200	0	0	200	200
<b>Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring</b>	<b>9 327</b>	<b>9 776</b>	<b>108 774</b>	<b>116 455</b>	<b>716</b>	<b>768</b>	<b>118 817</b>	<b>126 999</b>
<b>ØVRIG UTLÅN OG FORDRINGER</b>								
Pantelån	0	0	3 250	3 258	0	0	3 250	3 258
Lån med offentlig garanti	0	0	45 965	46 447	0	0	45 965	46 447
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	7 794	7 837	0	0	7 794	7 837
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	232	232	0	0	232	232
<b>Sum øvrige utlån og fordringer</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>57 241</b>	<b>57 774</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>57 241</b>	<b>57 774</b>
<b>Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost</b>	<b>16 233</b>	<b>16 956</b>	<b>189 962</b>	<b>200 047</b>	<b>802</b>	<b>864</b>	<b>206 997</b>	<b>217 867</b>
<b>FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI</b>								
<b>EGENKAPITALINSTRUMENTER</b>								
Norske aksjer	527	527	6 299	6 299	0	0	6 826	6 826
Utenlandske aksjer	0	0	24 253	24 253	0	0	24 253	24 253
<b>Sum aksjer</b>	<b>527</b>	<b>527</b>	<b>30 552</b>	<b>30 552</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>31 079</b>	<b>31 079</b>
Eiendomsfond	0	0	2 250	2 250	0	0	2 250	2 250
Norske aksjefond	0	0	65 803	65 803	628	628	66 431	66 431
Utenlandske aksjefond	0	0	10 129	10 129	0	0	10 129	10 129
<b>Sum aksjefondsandeler</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>78 182</b>	<b>78 182</b>	<b>628</b>	<b>628</b>	<b>78 810</b>	<b>78 810</b>
Norske alternative investeringer	0	0	2 696	2 696	16	16	2 712	2 712
Utenlandske alternative investeringer	0	0	756	756	0	0	756	756
<b>Sum alternative investeringer</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>3 452</b>	<b>3 452</b>	<b>16</b>	<b>16</b>	<b>3 468</b>	<b>3 468</b>
<b>Sum aksjer og andeler</b>	<b>527</b>	<b>527</b>	<b>112 186</b>	<b>112 186</b>	<b>645</b>	<b>645</b>	<b>113 358</b>	<b>113 358</b>

**NOTE 6** Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser – forts.

31.12.2017 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
<b>GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI</b>								
Norske obligasjoner	6 029	6 029	33 634	33 634	0	0	39 663	39 663
Utenlandske obligasjoner	161	161	19 923	19 923	0	0	20 084	20 084
Opptjente ikke forfalte renter	30	30	384	384	0	0	414	414
Norske obligasjonsfond	2 243	2 243	50 067	50 067	603	603	52 914	52 914
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	13 485	13 485	0	0	13 485	13 485
Norske sertifikater	536	536	7 734	7 734	0	0	8 270	8 270
Opptjente ikke forfalte renter	2	2	6	6	0	0	8	8
<b>Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning</b>	<b>9 002</b>	<b>9 002</b>	<b>125 233</b>	<b>125 233</b>	<b>603</b>	<b>603</b>	<b>134 838</b>	<b>134 838</b>
Norske utlån og fordringer	250	250	4 175	4 175	13	13	4 438	4 438
Utenlandske utlån og fordringer	689	689	3 394	3 394	22	22	4 105	4 105
<b>Sum utlån og fordringer</b>	<b>939</b>	<b>939</b>	<b>7 569</b>	<b>7 569</b>	<b>35</b>	<b>35</b>	<b>8 542</b>	<b>8 542</b>
<b>DERIVATER</b>								
Renteswapper	527	527	221	221	0	0	748	748
Aksjeopsjon	0	0	0	0	0	0	0	0
Valutaterminer	0	0	346	346	0	0	347	347
<b>Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler</b>	<b>527</b>	<b>527</b>	<b>567</b>	<b>567</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>1 095</b>	<b>1 095</b>
<b>Andre finansielle eiendeler</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>713</b>	<b>713</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>713</b>	<b>713</b>
<b>Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi</b>	<b>10 995</b>	<b>10 995</b>	<b>246 268</b>	<b>246 268</b>	<b>1 283</b>	<b>1 283</b>	<b>258 547</b>	<b>258 547</b>
<b>FORPLIKTELSE</b>								
<b>DERIVATER</b>								
Renteswapper	0	0	629	629	0	0	629	629
Rentefutures	0	0	0	0	0	0	0	0
Valutaterminer	0	0	2 755	2 755	11	11	2 767	2 767
<b>Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>3 384</b>	<b>3 384</b>	<b>11</b>	<b>11</b>	<b>3 395</b>	<b>3 395</b>
<b>ANSVARLIG LÅNEKAPITAL</b>								
Ansvarlig lånekapital	5 977	6 849	0	0	0	0	5 977	6 849
Fondsobligasjonslån	1 534	1 463	0	0	0	0	1 534	1 463
<b>Sum ansvarlig lånekapital mv.</b>	<b>7 511</b>	<b>8 312</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>7 511</b>	<b>8 312</b>
<b>FORPLIKTELSE TIL KREDITTINSTITUSJONER</b>								
Norske call money <sup>1</sup>	0	0	0	0	0	0	0	0
Utenlandske call money <sup>1</sup>	618	618	60	60	0	0	678	678
<b>Sum forpliktelse til kreditinstitusjoner</b>	<b>618</b>	<b>618</b>	<b>60</b>	<b>60</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>679</b>	<b>679</b>

<sup>1</sup> Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

## NOTE 7 Virkelig verdi hierarki

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
<b>EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI</b>				
<b>SELSKAPSPORTEFØLJEN</b>				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	2 276	7 663	0	9 939
Sertifikater	0	359	0	359
Obligasjoner	47	7 304	0	7 351
Obligasjonsfond	2 229	0	0	2 229
Utlån og fordringer	746	768	0	1 514
Aksjer og andeler	0	598	4	601
Aksjer	0	598	4	601
Finansielle derivater	0	651	0	651
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
<b>Sum selskapsporteføljen</b>	<b>3 022</b>	<b>9 680</b>	<b>4</b>	<b>12 705</b>
<b>KOLLEKTIVPORTEFØLJEN</b>				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	86 443	35 621	0	122 064
Sertifikater	3 969	1 794	0	5 763
Obligasjoner	18 487	33 828	0	52 315
Obligasjonsfond	63 987	0	0	63 987
Utlån og fordringer	5 435	849		6 284
Aksjer og andeler	91 686	4 116	15 205	111 007
Aksjer	26 850	620	2 481	29 951
Aksjefond	64 836	0	61	64 897
Eiendomsfond	0	45	2 281	2 326
Spesialfond	0	3 451	0	3 451
Private Equity	0	0	10 383	10 383
Finansielle derivater	0	126	0	126
Andre finansielle eiendeler	0	229	0	229
<b>Sum kollektivporteføljen</b>	<b>183 565</b>	<b>40 941</b>	<b>15 205</b>	<b>239 711</b>

## NOTE 7 Virkelig verdi hierarki – forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
<b>INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN</b>				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	576	0	0	576
Obligasjonsfond	576	0	0	576
Utlån og fordringer	49	0	0	49
Aksjer og andeler	599	16	0	615
Aksjefond	599	0	0	599
Spesialfond	0	16	0	16
Finansielle derivater	0	0	0	0
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
<b>Sum investeringsvalgporteføljen</b>	<b>1 224</b>	<b>16</b>	<b>0</b>	<b>1 240</b>
<b>Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi</b>	<b>187 810</b>	<b>50 637</b>	<b>15 209</b>	<b>253 656</b>
<b>SELKAPSPORTEFØLJEN</b>				
Investeringseiendom	0	0	924	924
<b>Sum investeringseiendom</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>924</b>	<b>924</b>
<b>FORPLIKTELSER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI</b>				
<b>SELKAPSPORTEFØLJEN</b>				
Finansielle derivater	0	1	0	1
Gjeld til kredittinstitusjoner	628	0	0	628
<b>Sum selskapsporteføljen</b>	<b>628</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>629</b>
<b>KOLLEKTIVPORTEFØLJEN</b>				
Finansielle derivater	0	3 874	0	3 874
Gjeld til kredittinstitusjoner	13	0	0	13
<b>Sum kollektivporteføljen</b>	<b>13</b>	<b>3 874</b>	<b>0</b>	<b>3 887</b>
<b>INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN</b>				
Finansielle derivater	0	16	0	16
Gjeld til kredittinstitusjoner	9	0	0	9
<b>Sum investeringsvalgporteføljen</b>	<b>9</b>	<b>16</b>	<b>0</b>	<b>25</b>
<b>Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi</b>	<b>650</b>	<b>3 891</b>	<b>0</b>	<b>4 541</b>



## NOTE 7 Virkelig verdi hierarki — forts.

31.12.2017 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
<b>EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI</b>				
<b>SELSKAPSPORTEFØLJEN</b>				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	2 291	6 711	0	9 002
Sertifikater	0	538	0	538
Obligasjoner	48	6 173	0	6 221
Obligasjonsfond	2 243	0	0	2 243
Utlån og fordringer	805	133	0	939
Aksjer og andeler	0	525	3	527
Aksjer	0	525	3	527
Finansielle derivater	0	527	0	527
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
<b>Sum selskapsporteføljen</b>	<b>3 096</b>	<b>7 896</b>	<b>3</b>	<b>10 995</b>
<b>KOLLEKTIVPORTEFØLJEN</b>				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	85 593	39 640	0	125 233
Sertifikater	6 275	1 465	0	7 740
Obligasjoner	15 766	38 175	0	53 941
Obligasjonsfond	63 552	0	0	63 552
Utlån og fordringer	6 430	1 138	0	7 569
Aksjer og andeler	95 179	4 456	12 551	112 186
Aksjer	28 027	885	1 640	30 552
Aksjefond	67 152	0	75	67 227
Eiendomsfond	0	119	2 131	2 250
Spesialfond	0	3 452	0	3 452
Private Equity	0	0	8 705	8 705
Finansielle derivater	0	567	0	567
Andre finansielle eiendeler	0	713	0	713
<b>Sum kollektivporteføljen</b>	<b>187 202</b>	<b>46 515</b>	<b>12 551</b>	<b>246 268</b>

## NOTE 7 Virkelig verdi hierarki – forts.

31.12.2017 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
<b>INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN</b>				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	603	0	0	603
Obligasjonsfond	603	0	0	603
Utlån og fordringer	35	0	0	35
Aksjer og andeler	628	16	0	645
Aksjefond	628	0	0	628
Spesialfond	0	16	0	16
Finansielle derivater	0	0	0	0
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
<b>Sum investeringsvalgporteføljen</b>	<b>1 267</b>	<b>17</b>	<b>0</b>	<b>1 283</b>
<b>Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi</b>	<b>191 565</b>	<b>54 428</b>	<b>12 553</b>	<b>258 547</b>
<b>SELKAPSPORTEFØLJEN</b>				
Investeringseiendom	0	0	1 003	1 003
<b>Sum investeringseiendom</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>1 003</b>	<b>1 003</b>
<b>FORPLIKTELSER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI</b>				
<b>SELKAPSPORTEFØLJEN</b>				
Finansielle derivater	0	0	0	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	618	0	0	618
<b>Sum selskapsporteføljen</b>	<b>618</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>618</b>
<b>KOLLEKTIVPORTEFØLJEN</b>				
Finansielle derivater	0	3 384	0	3 384
Gjeld til kredittinstitusjoner	60	0	0	60
<b>Sum kollektivporteføljen</b>	<b>60</b>	<b>3 384</b>	<b>0</b>	<b>3 444</b>
<b>INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN</b>				
Finansielle derivater	0	11	0	11
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0
<b>Sum investeringsvalgporteføljen</b>	<b>0</b>	<b>11</b>	<b>0</b>	<b>12</b>
<b>Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi</b>	<b>679</b>	<b>3 395</b>	<b>0</b>	<b>4 074</b>

## NOTE 7 Virkelig verdi hierarki – forts.

ENDRINGER I NIVÅ 3 AKSJER, UNOTERTE SELSKAPSPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2018	Bokført verdi 31.12.2017
Inngående balanse 01.01.	3	47
Solgt	0	-84
Kjøpt	0	3
Urealiserte endringer	1	37
<b>Utgående balanse 31.12.</b>	<b>4</b>	<b>3</b>
Realisert gevinst / tap	-48	83

ENDRINGER I NIVÅ 3 AKSJER, UNOTERTE KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2018	Bokført verdi 31.12.2017
Inngående balanse 01.01.	1 640	1 375
Solgt	0	-19
Kjøpt	339	129
Urealiserte endringer	503	155
<b>Utgående balanse 31.12.</b>	<b>2 481</b>	<b>1 640</b>
Realisert gevinst / tap	0	-27

ENDRINGER I NIVÅ 3 AKSJEFOND, UNOTERTE KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2018	Bokført verdi 31.12.2017
Inngående balanse 01.01.	75	84
Solgt	-15	-6
Kjøpt	0	0
Urealiserte endringer	1	-3
<b>Utgående balanse 31.12.</b>	<b>61</b>	<b>75</b>
Realisert gevinst / tap	0	0

ENDRINGER I NIVÅ 3, PRIVATE EQUITY OG EIENDOMSFOND KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2018	Bokført verdi 31.12.2017
Inngående balanse 01.01.	10 837	8 661
Solgt	-2 403	-1 621
Kjøpt	2 261	1 985
Urealiserte endringer	1 969	1 811
<b>Utgående balanse 31.12.</b>	<b>12 664</b>	<b>10 837</b>
Realisert gevinst / tap	1 326	389

**NOTE 7** Virkelig verdi hierarki – forts.

ENDRINGER I NIVÅ 3, INVESTERINGSEIENDOM SELSKAPSPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2018	Bokført verdi 31.12.2017
Inngående balanse 01.01.	1 003	1 003
Solgt	-499	0
Kjøpt	0	0
Urealiserte endringer	70	41
Annet	350	-41
<b>Utgående balanse 31.12.</b>	<b>924</b>	<b>1 003</b>
Realisert gevinst / tap	362	-41
<b>Sum nivå 3</b>	<b>16 133</b>	<b>13 556</b>

Beløpene i nivåfordelingen finner man igjen i balansen, under de ulike porteføljenes fordeling av finansielle instrumenter til virkelig verdi og investeringseiendommer. Urealiserte endringer reflekteres på linjen «Verdiendringer på investeringer» i resultatet i de ulike porteføljene.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

**NIVÅ 1:**

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

**NIVÅ 2:**

Instrumenter i dette nivået anses ikke å ha et aktivt marked. Virkelig verdi hentes fra observerbare markedsdata; dette inkluderer hovedsaklig priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 2 instrumenter henvises det til note 9 i konsernet for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

**NIVÅ 3:**

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes på markeder som anses som inaktivt. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger, hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos KLP er unoterte aksjer og private equity investeringer. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 3 instrumenter henvises det til note 9 i konsernet for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

Verdsettelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 9 i konsernet, for beskrivelse av prising på investeringseiendom henvises det til årsrapporten.

I note 6 opplyses det om virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost. Den nivåbaserte fordelingen for disse postene vil være som følger: eiendeler klassifisert som hold til forfall vil inngå i nivå 1, utlån, og lån og fordringer vil inngå i nivå 2. Forpliktelser, målt til amortisert kost, vil være fordelt på følgende vis; ansvarlige lån fordelt i nivå 1 og i nivå 2, fondsobligasjonslånet vil vært fordelt i nivå 2, gjeld til kredittinstitusjoner vil vært fordelt i nivå 1. For informasjon vedrørende prising av disse rentepapirene henvises det til note 9 i konsernet.

På verdipapirene som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort en sensitivitetsanalyse, en endring i variablene til prisingen er rent informasjonsmessig vurdert til å gi lite merverdi utover det som allerede er oppgitt i noten. For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til årsrapporten. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5% gi en endring i verdien på 807 millioner kroner per 31.12.2018 på eiendelene i nivå 3.

**NOTE 7** Virkelig verdi hierarki – forts.

Hva gjelder flytting av papirer mellom nivåene er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsaklig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det utgangspunkt i verdiene ved slutten av rapporteringsperioden.

I 4. kvartal er det flyttet aksjer for 10 millioner kroner fra nivå 2 til nivå 1 og 33 millioner kroner fra nivå 1 til 2. Flyttningene skyldes endring i likviditet. I KLP er det ingen flyttinger utover dette.

**NOTE 8** Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Relaterte beløp som ikke er presentert netto		Netto beløp
					Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdi- papirer	
<b>EIENDELER</b>							
Finansielle derivater	777	0	777	-126	-633	0	23
<b>Sum</b>	<b>777</b>	<b>0</b>	<b>777</b>	<b>-126</b>	<b>-633</b>	<b>0</b>	<b>23</b>
<b>PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER</b>							
Sum eiendeler kollektivporteføljen	126	0	126	-126	-4	0	0
Sum eiendeler selskapsporteføljen	651	0	651	0	-628	0	23
Sum eiendeler investeringsvalg- porteføljen	0	0	0	0	-1	0	0
<b>Sum</b>	<b>777</b>	<b>0</b>	<b>777</b>	<b>-126</b>	<b>-633</b>	<b>0</b>	<b>23</b>
<b>GJELD</b>							
Finansielle derivater	3 891	0	3 891	-126	-5	-5 247	13
<b>Sum</b>	<b>3 891</b>	<b>0</b>	<b>3 891</b>	<b>-126</b>	<b>-5</b>	<b>-5 247</b>	<b>13</b>
<b>PORTEFØLJEFORDELTE GJELD</b>							
Sum gjeld kollektivporteføljen	3 874	0	3 874	-126	-1	-5 247	0
Sum gjeld selskapsporteføljen	1	0	1	0	0	0	1
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	16	0	16	0	-4	0	12
<b>Sum</b>	<b>3 891</b>	<b>0</b>	<b>3 891</b>	<b>-126</b>	<b>-5</b>	<b>-5 247</b>	<b>13</b>

**NOTE 8** Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør – forts.

31.12.2017 MILLIONER KRONER	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balansført verdi	Finansielle instrumenter	Relaterte beløp som ikke er presentert netto		Netto beløp
					Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdi- papirer	
<b>EIENDELER</b>							
Finansielle derivater	1 095	0	1 095	-529	-677	0	3
<b>Sum</b>	<b>1 095</b>	<b>0</b>	<b>1 095</b>	<b>-529</b>	<b>-677</b>	<b>0</b>	<b>3</b>
<b>PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER</b>							
Sum eiendeler kollektivporteføljen	567	0	567	-528	-60	0	1
Sum eiendeler selskapsporteføljen	527	0	527	0	-616	0	2
Sum eiendeler investeringsvalg- porteføljen	0	0	0	0	0	0	0
<b>Sum</b>	<b>1 095</b>	<b>0</b>	<b>1 095</b>	<b>-529</b>	<b>-677</b>	<b>0</b>	<b>3</b>
<b>GJELD</b>							
Finansielle derivater	3 395	0	3 395	-529	-695	-3 130	460
<b>Sum</b>	<b>3 395</b>	<b>0</b>	<b>3 395</b>	<b>-529</b>	<b>-695</b>	<b>-3 130</b>	<b>460</b>
<b>PORTEFØLJEFORDELTE GJELD</b>							
Sum gjeld kollektivporteføljen	3 384	0	3 384	-528	-672	-3 130	457
Sum gjeld selskapsporteføljen	0	0	0	0	-2	0	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	11	0	11	0	-21	0	3
<b>Sum</b>	<b>3 395</b>	<b>0</b>	<b>3 395</b>	<b>-529</b>	<b>-695</b>	<b>-3 130</b>	<b>460</b>

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av nettingavtaler i KLP; hvilke muligheter KLP har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike nettingavtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner i balansen, samt en ytterligere tabell med tilsvarende informasjon sortert på de ulike porteføljene i selskapet.

**NOTE 9** Forpliktelser

MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	1 442	711
Forskuddstrekk pensjonsordning	418	392
Leverandørgjeld	21	7
Derivater	3 891	3 395
Gjeld til kredittinstitusjoner	650	679
Forpliktelser i forbindelse med direkte forsikring	1 442	1 228
Øvrige kortsiktige forpliktelser	31	29
<b>Sum forpliktelser</b>	<b>7 895</b>	<b>6 442</b>

## NOTE 10 Kapitalkrav

MILLIARDER KRONER	31.12.2018	31.12.2017		31.12.2018	31.12.2017
<b>FORENKLET SOLVENS II BALANSE</b>					
Eiendeler, bokført	559	535	Beste estimat	500	487
Merverdier HTF/lån og fordringer	6	10	Risikomargin	13	13
Merverdier øvrige utlån	0	1	Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån	8	8
Øvrige mer/mindreverdier	0	0	Andre forpliktelser	9	7
Utsatt skattefordel	0	0	Utsatt skatteforpliktelse	2	1
<b>Sum eiendeler etter solvens II</b>	<b>564</b>	<b>545</b>	<b>Sum forpliktelser etter solvens II</b>	<b>532</b>	<b>516</b>
			Eiendeler minus forpliktelser	32	29
			- Utsatt skattefordel	0	0
			- Risikoutjevningssfond	-5	-4
			+ Fondsobligasjonslån	2	2
			<b>Basiskapital - kapitalgruppe 1</b>	<b>29</b>	<b>27</b>
			<b>Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 1</b>	<b>29</b>	<b>27</b>
			Ansvarlige lån	7	6
			Risikoutjevningssfond	5	4
			<b>Basiskapital - kapitalgruppe 2</b>	<b>12</b>	<b>10</b>
			Supplerende kapital	11	10
			<b>Supplerende kapital - kapitalgruppe 2</b>	<b>11</b>	<b>10</b>
			Fradrag for maks. kapital i gruppe 2	-16	-14
			<b>Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 2</b>	<b>7</b>	<b>7</b>
			Utsatt skattefordel	0	0
			<b>Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 3</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
			<b>Tellende ansvarlig kapital under Solvens II</b>	<b>36</b>	<b>34</b>
			Markedsrisiko	6	6
			Diversifisering markedsrisiko	-2	-2
			Motpartsrisiko	0	0
			Forsikringsrisiko	15	15
			Diversifisering forsikringsrisiko	-4	-4
			Diversifisering generelt	-3	-3
			Operasjonell risiko	2	2
			Tapsabsorberende evne til utsatt skatt	-2	-1
			<b>Solvenskapitalkrav (SCR)</b>	<b>14</b>	<b>14</b>
			Det lineære minstekapitalkravet (MCR_lineær)	6	6
			Minimum	3	3
			Maksimum	6	6
			<b>Minstekapitalkravet (MCR)</b>	<b>6</b>	<b>6</b>
			<b>Solvensgrad</b>	<b>263 %</b>	<b>242 %</b>

I Solvens II-balansen inngår eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi. For eiendeler som har en annen verdi i regnskapet legges derfor mer-/mindreverdiene til. For KLPs forsikringsforpliktelser finnes det ikke observerbare markedsverdier. Disse beregnes derfor ved et beste estimat basert på aktuarielle forutsetninger. I tillegg kommer en risikomargin som skal reflektere en tredjeparts kapitalkostnader ved å overta disse forpliktelsene.

Kapitalgruppe 1 fremkommer av Solvens II-balansen, samt fondsobligasjonslånet. Kapitalgruppe 2 består av ansvarlige lån, risikoutjevningssfond og ikke-innbetalt supplerende kapital. Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallingsrett kan regnes med som supplerende kapital med et beløp tilsvarende 2,5% av foretakets premiereserve. Kapital som kan medregnes i kapitalgruppe 2 er begrenset oppad til 50% av kapitalkravet.

Uten bruk av midlertidig fradrag i forsikringstekniske avsetninger er foretakets solvensgrad 263% som er godt over foretakets mål om minst 150%. Med det midlertidige fradraget er solvensgraden 311%.

	31.12.2018	31.12.2017
Solvensgrad	263 %	242 %



**NOTE 11** Pensjonsforpliktelser

MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
Balanseført netto forpliktelse 01.01.	520	474
Resultatført pensjonskostnad	91	87
Resultatført finanskostnad	16	16
Aktuarielle gevinster og tap	15	19
Innbetalt premie/tilskudd	-78	-75
<b>Balanseført netto forpliktelse 31.12.</b>	<b>565</b>	<b>520</b>

FORUTSETNINGER	31.12.2018	31.12.2017
Diskonteringsrente	2,60 %	2,40 %
Lønnsvekst	2,75 %	2,50 %
Folketrygdens grunnbeløp (G)	2,50 %	2,25 %
Pensjonsregulering	1,73 %	1,48 %
Arbeidsgiveravgiftssats	14,10 %	14,10 %
Finansskatt	5,00 %	5,00 %

Effekten av endringer i forutsetningene er en økning av forpliktelsen med 15 millioner kroner per 31.12.2018. Endringen er ført i utvidet resultat i resultatregnskapet.

**NOTE 12** Hendelser etter balansedagen

KLPs beholdning av aksjer i Hafslund ASA (5 327 265 A-aksjer og 4 042 483 B-aksjer) ble innløst i november 2017 som en konsekvens av Oslo Kommunes overtakelse av foretaket. På innløsningstidspunktet var siste observerte priser på Hafslund A kr 103,5 kr per aksje og Hafslund B kr 105,0 per aksje, mens de ble innløst til en kurs på 96,75kr per aksje. KLP har ment at innløsningskursen var for lav, og har vært i rettslig prosess for å få en avklaring av verdien.

Skjønnsretten har avsagt kjennelse i saken, og løsningssummen for aksjene settes til 147,13. Dommen er ikke rettskraftig ved avleggelse av kvartalsregnskapet.

**HOVEDKONTOR**

Besøksadresse:

Dronning Eufemias gate 10, Oslo

Sentralbord: 55 54 85 00

Faks: 22 03 36 00

**REGIONSKONTOR**

Besøksadresse:

Zander Kaaes gate 7, Bergen

Kundesenter: 55 54 85 00

Faks: 55 54 85 90

**ALL POST SENDES TIL**

Kommunal Landspensjonskasse,

Pb. 400 Sentrum, 0103 Oslo

Elektroniske henvendelser:

[klp.no/kontakt](http://klp.no/kontakt)

[www.klp.no](http://www.klp.no)

Organisasjonsnr.: 938 708 606